

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tinka Hernavs
Mentorica izr. prof. dr. Aleksandra Kanjuo-Mrčela

MOŠKI V TRADICIONALNO ŽENSKIH POKLICIH :
(POKLIC VZGOJITELJA)

diplomsko delo

Ljubljana 2005

Kazalo

1. Uvod	4
2. Teoretična izhodišča	6
2.1. Vrtci v Sloveniji	6
2.1.1. Zgodovinski razvoj predšolskega varstva	8
2.1.2. Značilnosti vzgojiteljskega poklica	11
2.2. Koncept moškosti	12
2.2.1. Spol - biološka danost ali družbeni konstrukt?	12
2.2.2. Spolni stereotipi	14
2.2.3. Definicija moškosti	16
2.3. Moški v tradicionalno ženskih poklicih	18
2.3.1. Delitev dela in neenakost spolov	19
2.3.2. Zgodovinsko ozadje delitve vzgojnega dela med ženske in moške	20
2.3.3. Ohranjanje moškosti v tradicionalno ženskih poklicih	22
2.3.4. Teorija o tokenizmu	24
2.3.5. Učinek steklenega dvigala	25
2.4. Pomen udeležbe moških v vzgoji otrok	26
2.4.1. Ali sta v vzgoji potrebna oba starša (spola)?	26
2.4.2. Vpliv stereotipov na vzgojo	29
2.4.3. Novo očetovstvo	31
2.4.4. Pomen prisotnosti moških vzgojiteljev v vrtcih	34
3. Moški v slovenskih vrtcih	36
3.1. Izbira poklica	37
3.2. Počutje znotraj ženskega kolektiva	39
3.2.1. Strategije za ohranjanje spolne identitete	40
3.2.2. Razlike v obravnavanju moških in žensk	41
3.3. Zakaj tako malo moških?	43
3.4. Mnenja vzgojiteljev o pomembnosti prisotnosti moških v vrtcih	45
3.5. Povzetek ugotovitev	46

4. Mnenja staršev	49
4.1. Izvajanje ankete	49
4.2. Rezultati ankete	50
4.2.1. Splošna zaželenost moških vzgojiteljev	50
4.2.2. Zaželenost vzgojiteljev glede na starost otrok	52
4.2.3. Zaželenost vzgojiteljev glede na pretekle izkušnje	53
4.3. Povzetek ugotovitev	54
5. Smiselnost spodbujanja vstopa moških v poklic vzgojitelja	55
5.1. Pedagoški vidik.....	55
5.2. Vpliv prisotnosti moških na položaj ženskih vzgojiteljic.....	56
5.3. Strategije za spodbujanje vstopa moških v poklic vzgojitelja.....	57
6. Sklep	61
7. Viri in literatura	65
8. Priloge	
• Priloga A: Osnutek vprašalnika za poglobljen intervju z vzgojitelji	
• Priloga B: Anketni vprašalnik za starše	
• Priloga C: Vzorec dopisa ravnateljicam vrtcev (prošnja za dovoljenje za intervju z vzgojitelji in za izvedbo ankete med starši)	
• Priloge D1, D2 in D3: Zapisi zvočnih posnetkov intervjujev s tremi vzgojitelji	

*pogovori z ostalimi vzgojitelji so shranjeni v obliki zvočnih posnetkov in niso vključeni v prilogo diplomskega dela.

1. UVOD

Vzgojitelj predšolskih otrok je izredno pomemben, odgovoren, a v naši družbi žal premalo cenjen poklic. Zahteva ogromno potrpežljivosti, domiselnosti, veselja do dela z otroki in veliko sposobnost empatije. To so lastnosti, ki naj bi jih že po naravi imele ženske, moški pa jih le slabo obvladajo. Je v tem vzrok, da v slovenskih vrtcih otroke vzgajajo skoraj izključno ženske? Morda pa v tem poklicu najdemo tako izjemno malo moških iz povsem drugačnih razlogov: delo v vrtcih je slabo plačano, utrudljivo in ponavljajoče se, možnosti napredovanja so nizke... Zanimivo je, da v nekaterih državah poklic ni pojmovan kot tradicionalno ženski: v večini skandinavskih držav sta v njem enakomerno zastopana oba spola. V diplomskem delu poskušam ugotoviti, zakaj imamo v Sloveniji tako malo moških vzgojiteljev in kako se v tem poklicu počutijo posamezniki, ki so naredili ta nenavaden korak v svoji karieri.

Zanimajo me predvsem naslednja vprašanja:

- **Zakaj je v vrtcih zaposlenih tako malo moških?**

Razmišljam o ključnih dejavnikih, zaradi katerih je bil poklic vzgojiteljice od samih začetkov dolga desetletja omejen samo na ženske. Še danes ga moški izberejo le izjemoma, čeprav se zdi, da so v njem zelo zaželeni. Pomemben vzrok za nizko udeležbo moških so zagotovo spolni stereotipi, ki posameznikom predpisujejo določene vloge, lastnosti, vzorce obnašanja in delovanja. Temu dejavniku moramo dodati še relativno nizke plače vzgojiteljev, verjetno pa so razlogi skriti tudi drugje.

- **Kako so moški vzgojitelji obravnavani znotraj pretežno ženskega kolektiva sodelavk?**

S pomočjo poglobljenih intervjujev s slovenskimi vzgojitelji poskušam odgovoriti na vprašanja, zakaj se moški za ta poklic sploh odločijo, kako jih sprejema okolica (sorodniki in prijatelji, sodelavke, otroci in starši), ali so na delovnem mestu obravnavani enako kot vzgojiteljice, ali se njihovo delo razlikuje od dela žensk...

Na podlagi pridobljenih informacij poskušam preveriti teorijo o zaznamovanosti (tokenizmu). Rosabeth Moss Kanter trdi, da so predstavniki tistega spola, ki v določeni organizaciji predstavlja manjšino zaposlenih (pod 15%), izpostavljeni diskriminaciji, marginalizaciji in sovražnemu ravnanju s strani nasprotnega spola oziroma večinske skupine (Moss Kanter, 1977).

Hkrati preverjam tudi nasprotno idejo o učinku steklenega dvigala. Avtorica Christine L. Williams predpostavlja, da so moški, zaposleni znotraj ženskega kolektiva, pogosto deležni različnih privilegijev in jih že sama organizacijska dinamika potiska proti vodilnim delovnim mestom (Williams, 1995).

- **Kakšen vpliv ima prisotnost moških vzgojiteljev v vrtcih na vzgojo otrok?**

Na tem področju pregledam strokovno literaturo s področja predšolske vzgoje in skušam ugotoviti, kaj lahko moški vzgojitelji prispevajo k razvoju otrok v vrtcih. Razmišljam o vplivu materinske in očetovske vzgoje, delovanju spolnih stereotipov na otroke in t.i. "novem očetovstvu".

- **Ali bi bilo smiselno spodbujati vstop moških v poklic vzgojitelja?**

Skušam oceniti posledice, ki bi jih povečano zaposlovanje moških kot vzgojiteljev prineslo na eni strani otrokom v vrtcih, na drugi pa ženskam, zaposlenim v tem poklicu. Predlagam možne strategije za potencialno spodbujanje vstopa moških v poklic vzgojitelja predšolskih otrok.

- **Kakšna je zaželenost moških vzgojiteljev pri starših predšolskih otrok?**

V okviru diplomskega dela izvedem krajšo anketo med starši predšolskih otrok. Z njo ilustriram mnenja staršev o tej problematiki in ugotovim, kolikšen delež staršev želi, da bi njihovega otroka vzgajal tudi moški vzgojitelj oziroma mešan vzgojiteljski par.

Osnovni namen diplomskega dela je narediti korak k razumevanju položaja moških v tradicionalno ženskem poklicu ter nakazati širše družbene posledice, ki jih lahko prinese povečano zaposlovanje moških vzgojiteljev.

2. TEORETIČNA IZHODIŠČA

2.1. Vrtci v Sloveniji*

Vzgojno-varstveni zavodi v Sloveniji danes predstavljajo najbolj razširjeno možnost varovanja predšolskih otrok. Predšolska vzgoja po zakonu ni obvezna, vendar vrtce kljub temu obiskujeta skoraj dve tretjini otrok od prvega leta starosti do vstopa v šolo. Vrtci v svojem programu izvajajo mnoge usmerjene in vodene aktivnosti, skozi katere otroci na sproščen in igriv način razvijajo različna znanja, spretnosti in veščine. Izjemnega pomena je tudi možnost, da se otroci v vrtcu družijo s svojimi sovrstniki in razvijajo socialne sposobnosti ter medsebojne odnose.

Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport kot temeljne naloge vrtcev navaja pomoč staršem pri celoviti skrbi za otroke, izboljšanje kakovosti življenja družin in otrok ter ustvarjanje možnosti za otrokov celostni razvoj.

Predšolsko vzgojo v vrtcih izvajajo javni in zasebni vrtci. Javni vrtci izvajajo javno veljaven program, imenovan Kurikulum za vrtce, potrjen na Strokovnem svetu RS za splošno izobraževanje marca 1999. Kurikulum je nacionalni dokument, ki predstavlja strokovno podlago za delo v vrtcih. Zasebni vrtci pogosto ponujajo alternativne programe (npr. Waldorfska pedagogika, Montessori program...), ki pa jih mora pred pričetkom izvajanja prav tako potrditi Strokovni svet RS oziroma ustrezno mednarodno združenje.

Zagotavljanje predšolske vzgoje je ena izmed temeljnih nalog občine, zato vrtce ustanavljajo in financirajo občine (zasebne vrtce ustanavljajo domače ali tuje pravne ali fizične osebe). Občina določi tudi ceno programa v vrtcu, in sicer na podlagi ugotovljenih stroškov vzgoje, varstva in prehrane v vrtcu. Višina plačila staršev je odvisna od njihovega mesečnega dohodka in premoženja – na podlagi tega so razvrščeni v osem plačilnih razredov. Polno ceno programa plačuje le najvišji, osmi dohodkovni razred. Starši, ki prejemajo denarno socialno pomoč po predpisih o socialnem varstvu, so plačila v celoti oproščeni.

* Povzeto po spletnih straneh Ministrstva za šolstvo, znanost in šport
(<http://www.mszs.si/slo/solstvo/vrtci.asp>)

Starši imajo pravico izbire med javnim ali zasebnim vrtcem ter med različnimi programi. Pri izbiri vrtca prav tako niso vezani na občino, kjer prebivajo.

Poslovni čas vrtcev traja v večini primerov od deset do enajst ur, in sicer od šeste ure zjutraj do pol pete ure popoldan. Vrtci poslujejo vsak delovni dan v tednu in v letu, nekateri pa opravljajo tudi dežurstva ob sobotah.

Otroci so razporejeni v skupine glede na starost. V oddelkih prvega starostnega obdobja so otroci od prvega do tretjega leta starosti, v oddelkih drugega starostnega obdobja pa otroci od tretjega leta do vstopa v šolo.

Pri mlajših otrocih sme biti v skupino vpisanih največ dvanajst otrok, pri katerih morata biti vsaj šest ur na dan prisotna dva pedagoška delavca (vzgojitelj in pomočnik vzgojitelja). V oddelke za starejše otroke sme biti vpisanih največ 22 otrok, pri katerih morata biti dva pedagoška delavca prisotna vsaj štiri ure na dan. Preostali čas sme na skupino paziti samo en pedagoški delavec.

V vrtcu so poleg vzgojiteljev in njihovih pomočnikov zaposleni še svetovalni delavci, organizator prehrane in organizator zdravstveno-higienskega režima, lahko pa tudi drugi strokovni delavci. Poslovodni organ in pedagoški vodja vrtca je ravnatelj/-ica.

Nadzor nad delom vrtcev izvaja inšpektorat RS za šolstvo in šport.

Pomembna plat kakovosti predšolske vzgoje je sodelovanje s starši, ki imajo pravico sodelovati pri načrtovanju življenja in dela v vrtcu. V vrtcu deluje svet staršev, v katerega starši izvolijo svoje predstavnike iz vsakega oddelka.

V Sloveniji v šolskem letu 2004/05 deluje nad tristo vrtcev, od katerih je velika večina javnih. V osemnajst trenutno delujočih zasebnih vrtcev je vključen samo en odstotek slovenskih otrok. Skupno obiskuje vrtce skoraj dve tretjini otrok od enega do šestih let starosti.

Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije je bilo v letu 2003 v slovenskih vrtcih na delovnem mestu vzgojitelja zaposlenih 1586 oseb, od tega 1571 žensk in le 15 moških. Na delovnem mestu pomočnika vzgojitelja je bilo v istem letu zaposlenih 5524 oseb, od tega 5429 žensk in 95 moških. Velika večina zaposlenih v vrtcih je imela dokončano srednjo ali visoko izobrazbo. Podatki potrjujejo, da so moški v vrtcih še vedno redke izjeme. Skupno jih je namreč na delovnih mestih vzgojitelja predšolskih otrok oz. njegovega pomočnika v primerjavi z ženskami zaposlenih manj kot dva odstotka.

Vir: Statistični register delovno aktivnega prebivalstva, Statistični urad RS

2.1.1. Zgodovinski razvoj predšolskega varstva

Ustanove za varstvo predšolskih otrok so v svetu razmeroma mlade. Začetke njihovega razvoja lahko postavimo v drugo polovico sedemnajstega stoletja, v čas humanizma in renesanse. Takrat so se začele v Evropi razvijati številne sirotišnice, otroška zavetišča in dobrodelne ustanove. V njih so skrbeli predvsem za zapuščene otroke, ponekod pa tudi za tiste, katerih starši so bili ves dan odsotni zaradi dela. Skrb za otroke je bila omejena na socialni vidik (varstvo, nega, prehranjevanje...), vzgoja je bila drugotnega pomena (glej Pavlič, 1991: 11).

Valvasor navaja, da je bila prva takšna sirotišnica v Sloveniji ustanovljena že skoraj pred tisočletjem. Leta 1041 jo je ustanovil bogat ljubljanski meščan in trgovec Pavel Berlach, ki ni imel svojih potomcev (glej Pavlič, 1991: 30).

Šele ob koncu osemnajstega stoletja se začne načrtno ustanavljanje vrtcev, ki imajo primarno nalogo vzgajati otroke. Zamisel o predšolski vzgoji je uresničil utopistični socialist Robert Owen, kasneje jo je povzel in dopolnil pedagog Friederich Fröbel (1782-1852). Fröbel je prvi razvil sistem predšolske vzgoje in ustanovil prve vrtce. Osnovni namen vrtca ni več varstvo otrok, ampak njihova vzgoja v narodno zavedne državljane. Zato vzgoja ne sme biti prepuščena posameznim dobrodelnim društvom, ampak mora postati splošna ljudska skrb. Fröbel je ugotovil, da je za otrokov razvoj več vredno, če v njem vzbudimo željo po učenju, kot pa učenje samo. Osvetlil je pomen igre in dela v predšolski dobi (glej Pavlič, 1991: 15-18).

Prvo slovensko otroško zavetišče je bilo ustanovljeno novembra 1834, pri sv. Florjanu na Rožni ulici v Ljubljani. Vanj so sprejemali malčke, stare od dve do pet let. Otroci so izhajali iz revnejših slojev, oba starša sta bila zaposlena. Matere so smele otroke v vrtcu vsak dan pustiti nekaj ur. V okviru krščanstva so jih vzgajali k pokorščini in jih navajali na red in čistočo. Otroci so se učili predvsem molitev, vsak dan so dobili skromen topel obrok. Vrtec je ustanovilo in vodilo dobrodelno društvo ljubljanskih dam. Takoj ob začetku delovanja je bilo v vrtec vpisanih 109 otrok. Za starše je bil brezplačen, vzdrževal se je s prostovoljnimi prispevki in darili bogatih meščanov. Država in občina nista prispevali ničesar. Vsa skrb za to, da bi omilili bedo in zanemarjenost otrok najrevnejšega ljudstva, je bila prepuščena dobri volji premožnejših plasti (glej Pavlič, 1991: 32-44).

Leta 1869 je izšel državni zakon, ki je dal predšolski vzgoji tudi pravno podlago. Zakon je vse osnovne šole pozival, naj si prizadevajo ustanoviti otroške vrtce (oz. otročje verte, kot so jih takrat imenovali). Postavil je zahtevo, da mora biti predšolska vzgoja dostopna otrokom vseh družbenih slojev. Tako so se začeli pospešeno ustanavljati (načeloma brezplačni) javni otroški vrtci za otroke delavskega sloja, poleg njih pa so se pojavili tudi zasebni vrtci za otroke iz višjih krogov (glej Pavlič, 1991: 45-48).

Prispevek neznanega avtorja v časopisu *Učiteljski tovariš* opozarja na pomen ustanavljanja vrtcev in navaja uspešen zgled ustanovitve nekega vrtca (odlomek):

»Slišali smo, kako se v neki vasi na Kranjskem za otročji vert pripravlja. Učiteljeva žena (se vé, da izobražena odgojiteljica) med tem časom, ko se nje mož trudi v šoli, peča se z malimi otroci, kateri iz vseh bližnjih hiš v vasi k nji zahajajo. Kedar je vgodno vreme, igra ž njimi na vertu, pri nevgodnem vremenu ali kedar je že mraz pa v neki šolski sobi, ktera je ravno prazna. Dečki imajo svoje in deklice svoje igrače, vaje in opravila. Nekatere igre izpeljujejo pa vsi vkup, ter se tudi vadijo domačih narodnih navad in iger. Učiteljica jim vsako reč v otroškem razumnem jeziku razlaga in posebno na to pazi, da otroci prav lepo gladko slovenski govoré. Vadi jih tudi mičnih izrekov in pregovorov pa tudi pesmic, ktere vsi vkup prepevajo. Starši ne morejo prehvaliti te učiteljice, kako se zna z otroci pečati, kako otroci silijo k nji in kako so precej vsi drugačni, ko jih ona varuje. Da se starši za to delo tudi v djanji hvaležni kažejo, se samo po sebi razumeva.

Vidite, ljubi tovarši učitelji, to je začetek otročjega verta, kterega lahko odpre vsakdo, kdor ima za to pripravo ženico. Ako pa je učitelj sam, ali če se njegova žena noče ali ne more pečati z otročjim vertom, menimo, da je povsod v vsakem kraju kaka taka ženica, ktera bi po učiteljevem napeljevanji opravljala to lepo delo.«.

(*Učiteljski tovariš* 1873, str. 11-12 v Pavlič, 1991: 49-50)

Ob koncu stoletja so se vrtci v Sloveniji že močno razširili. Samo v Ljubljani je leta 1890 delovalo sedem vrtcev, v katere je bilo skupno vpisanih 447 otrok. V ljubljanskih vrtcih je otroke poučevalo enajst vzgojiteljic in štirinajst pomočnic (glej Pavlič, 1991: 51).

Na obmejnih območjih, pogosto pa tudi daleč v notranjosti Slovenije, so delovali raznarodovalni vrtci, katerih namen je bil potujčiti slovenske otroke. Vanje so z

obljubami ali nasiljem pritegnili skoraj vse majhne otroke. Ti so v vrtcih dobivali toplo hrano, oblačila in potrebščine. V vrtcih se ni govorilo slovensko, otroke so vzgajale tuje vzgojiteljice v jeziku in kulturi sosednje države (Avstrije, Italije, Madžarske). Potujčevanju se je upirala narodnoobrambna Družba sv. Cirila in Metoda z ustanavljanjem slovenskih otroških vrtcev (glej Pavlič, 1991: 52-55).

Vrtci so se morali dolga leta soočati in boriti s številnimi kritikami. Učitelji v ljudskih šolah so se pogosto pritoževali, da se otroci iz vrtcev slabo učijo in da bi se radi ves čas samo igrali. Po drugi strani so za učni neuspeh otrok obtoževali vrtce, ki naj bi otroke že pred vstopom v šolo tako zelo utrudili, da njihovi možgani v šoli ne bi bili več sposobni dojemati dovolj učne snovi. Otroci iz vrtcev naj bi bili tudi zelo nedisciplinirani in neposlušni.

Antonija Grmek, vzgojiteljica v otroških vrtcih na Tržaškem, v obsežnem članku odločno zagovarja predšolsko vzgojo in izpostavlja njene dobre strani, prav tako pa opozarja tudi na njeno neprecenljivo vrednost za številne matere, ki v službah trdo delajo od jutra do večera. Opisuje težke razmere, v katerih poteka delo vzgojiteljic oz. vrtnaric, kot so se takrat imenovale. Vrtci so bili v tistem času zasnovani po Fröblovem sistemu, vendar zaradi hudega pomanjkanja denarja Fröblovih kriterijev v marsičem niso dosegali. Odlomek, ki nam daje bežno predstavo o vrtcu izpred stoletja: *»...Po Fröblu je vsaka vrtnarica dolžna sprejeti 40 otrok in to je popolnoma pravilno, ker če je tudi sobana prostorna, v kateri bi lahko bilo sto otrok, jih ena sama vrtnarica ne more držati v pravem redu. Tudi s tem smo me tržaške vrtnarice velike sirote. Povprečno ima vsaka 80-100 otrok, in jaz sem prepričana, da je pri vsaki čut rodoljubja tako vkoreninjen, da bi ne bile vstanu odposlati katerega otroka, četudi vemo, da ne ravnamo pravilno.«* (Grmek v Pavlič, 1991: 61-62).

Pavličeva sicer nikjer izrecno ne omeni, da so bile vzgojiteljice v vrtcih že vse od njihovega nastanka izključno ženske, vendar je to jasno razvidno iz njenega pisanja. V knjigi ponuja posamezne opise večine vrtcev, ki so v Sloveniji delovali do leta 1945. Opisi podajajo tudi imena zaposlenih vzgojiteljic oziroma vrtnaric in njihovih pomočnic – med njimi se ne pojavi nobeno moško ime. Moški so ponekod udeleženi le v funkcijah voditeljev ali nadzornikov vrtcev.

2.1.2. Značilnosti vzgojiteljskega poklica

Vzgojiteljski poklic je izjemno zahteven poklic, ki ima v naši družbi neupravičeno mnogo prenizek status. Vzgojitelj nosi pri svojem delu ogromno odgovornost. Vsak dan prenaša svoje znanje, izkušnje, prav tako pa tudi svoje osebnostne lastnosti na generacije mladih ljudi. Odgovornost, ki z ekonomskega vidika ni všteta v plačo.

CIPS-ova kategorizacija poklicev v opisu poklica vzgojitelja med drugim navaja: „Vzgojitelj predšolskih otrok odločilno vpliva na otrokov osebnostni razvoj (otrok se z njim istoveti, ga posnema), zato mora imeti dobro strokovno in splošno izobrazbo, ustrezne sposobnosti (posluh, gibalne in ročne spretnosti...) in osebnostne lastnosti.“ (CIPS - Center za informiranje in poklicno svetovanje; identifikacija poklica: 2332.01 vzgojitelj/vzgojiteljica predšolskih otrok).

Za uspešno opravljanje poklica vzgojitelja je potrebno veselje do dela z otroki, znanje s področja komunikacij in obvladovanje socialnih veščin. Pomemben je ustrezen odnos do otrok, staršev in drugih zaposlenih v vrtcu. Vzgojitelj mora biti zrela in odgovorna oseba s stabilnim značajem. Zavedati se mora, da vzgaja tudi (ali celo predvsem) s svojim zgledom.

Vzgojitelj predšolskih otrok mora imeti višješolsko ali visokošolsko izobrazbo, pridobljeno po programu za področje predšolske vzgoje. Lahko ima tudi visokošolsko izobrazbo ustrezne smeri in opravljen izobraževalni program za izpopolnjevanje na področju predšolske vzgoje. Zaposli se lahko v vrtcu, osnovni šoli (za delo v prvem razredu) in v zdravstvenih ustanovah (bolnišnice). Glavna področja dela so določena z Zakonom o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja. Po tem zakonu imajo vzgojitelji status strokovnih delavcev in so člani vzgojiteljskega zbora.

Osnovna plača je odvisna od dosežene izobrazbe (VI. ali VII. stopnja) določata jo Zakon o razmerjih plač in kolektivne pogodbe. Plači se prištejejo različni dodatki (npr. za delovno dobo), zaposleni lahko s pridobivanjem višjih strokovnih nazivov (vzgojitelj, mentor, svetovalec) napredujejo v višje plačilne razrede (5 razredov). V praksi znašajo bruto plače vzgojiteljev v enem večjih ljubljanskih vrtcev med 249.000 (vzgojitelj začetnik s VI. stopnjo izobrazbe) in 381.000 (vzgojitelj svetovalec s VII. stopnjo izobrazbe) slovenskih tolarjev. Po približnem izračunu neto plač to pomeni, da dobijo vzgojitelji mesečno izplačanih od 150.000 do 250.000 tolarjev. Večina

pedagoškega osebja v slovenskih vrtcih (skoraj štiri petine) je zaposlena na delovnem mestu pomočnika vzgojitelja, kjer so plače še nižje.

Vzgojitelj lahko z vrsto aktivnosti in z dodatnim izobraževanjem postopoma pridobiva višje strokovne nazive, vendar ostaja njegovo delo v osnovi popolnoma enako (vzgojno delo v skupini predšolskih otrok). Tudi pri plačilu višji naziv prinaša le majhne dodatke. Vzgojiteljski poklic v družbi nima posebnega ugleda, po statusu se ne more primerjati z na primer veliko bolj cenjenimi poklici zdravnika, odvetnika, arhitekta... Motiviranost vzgojitelja za njegovo delo temelji predvsem na ljubezni in veselju do dela z otroki. Njihovi srečni nasmehi vzgojiteljem verjetno poplačajo marsikatero zamujeno priložnost v kakšni drugi, bolj perspektivni karieri. Na srečo. Kdo bi sicer vzgajal naše otroke?

2.2. Koncept moškosti

Ker v nalogi opisujem moške, zaposlene v tradicionalno ženskih poklicih, to poglavje razlaga razlike med spoloma in družbena pričakovanja, ki so vezana na posamezni spol. Poizkuša ugotoviti, kako sami sebe doživljajo moški in kako se oblikuje njihovo zavedanje o lastni spolni identiteti. Govori tudi o tem, zakaj je vstop v tradicionalno ženski poklic za moške lahko močno obremenjujoč.

2.2.1. Spol - biološka danost ali družbeni konstrukt?

Spol je bil skozi stoletja pojmovan zgolj kot biološka danost. Določen je bil ob spočetju in je bil nespremenljiva lastnost, ki je imela neizogiben vpliv na življenje človeka. Šele od leta 1970 dalje se o spolu razmišlja tudi kot o družbeno in kulturno določenem in celo spremenljivem. Spol (gender) je danes pojmovan kot družbeni konstrukt. Je pomen, ki ga pripišemo biološkim razlikam med moškim in žensko. Toda kaj potem pravzaprav pomeni biti moški oz. ženska? Že zgodnje raziskave so pokazale, da se biološki spol ne ujema nujno s posameznikovo spolno identiteto, z zavestjo o sebi kot o moškem ali o ženski. Mnogi moški imajo ženske osebne lastnosti in obratno. Anatomija ni nujno usklajena z osebnostjo.

Genetični spol, določen s kromosomi, se uveljavi ob spočetju. Do anatomskih in drugih diferenciacij embrija pride po drugem mesecu pod delovanjem hormonov. Ti tudi po rojstvu skrbijo za oblikovanje in vzdrževanje spolne identitete. Potrebno pa je še zavedanje posameznika o sebi kot o moškem ali ženski, za kar so odgovorni procesi socializacije in inkulturacije, vzgoje in izobraževanja (glej Južnič 1993).

Avtorji, ki zagovarjajo primat bioloških dejavnikov, predpostavljajo, da genetske in fiziološke razlike med spoloma formirajo logičen razvoj, ki naj bi bil tudi podlaga za delitev dela med moškimi in ženskami v družbi. Tako Rossi (1977) meni, da imajo moški in ženske različna nagnjenja za učenje določenih veščin: moški so npr. manj sposobni od žensk pri obvladovanju majhnega otroka in pripravljanju hrane. Rossi išče vzrok za to predvsem v evolucijskih adaptacijah, ki naj bi bile vpisane v našo genetsko dediščino. Vendar priznava, da bi kompenzacijski trening lahko tudi moške ustrezno pripravil za negovanje in vzgajanje otrok (glej Rossi v Skrt, 1994:4).

Primatu bioloških dejavnikov nasprotujejo številne antropološke in druge raziskave, ki kažejo na to, da je biološko dejstvo zgolj sposobnost rojevanja, medtem ko materinstvo že spada na področje družbenega. Hude težave, ki jih imajo mnoge ženske pri prehodu v odnos mati-otrok (npr. porodna depresija), prav nič ne kažejo na žensko "programiranost" za materinstvo. Tudi iz zgodovinske perspektive je razvidno, da je bila povezanost žensk s skrbjo za otroke skrbno grajena in utrjevana z družbenimi in kulturnimi normami in sankcijami in ni obstajala sama po sebi (glej Zaviršek, 1994:25-30).

Teorijam o univerzalnih in vrojenih spolnih vlogah močno nasprotujejo tudi ugotovitve socialne antropologinje Margaret Mead (1968), ki je opravila raziskavo treh različnih družb na Novi Gvineji. Meadova ugotavlja, da so v družbi Tchambulov spolni stereotipi z vidika zahodne kulture obrnjeni: ženske so agresivne in neosebne, delajo na polju, trgujejo in urejajo družbene zadeve; moški so emocionalno odvisni, orientirani so na dom, pogosto se lišpajo. V družbi Mundugamorov ni spolne diferenciranosti, vsi posamezniki so agresivni in rivalski. Tudi pri Arapeših so socialne vloge spolno nediferencirane in s stališča zahodne kulture žensko orientirane: vsi pripadniki kulture (moški in ženske) izražajo ljubeznivost, materinskost in usmerjenost k potrebam drugih.

Povzamemo lahko, da so značilno obnašanje in lastnosti moških in žensk v veliko večji meri posledica naučenosti in družbenih pričakovanj kot bioloških predispozicij.

2.2.2. Spolni stereotipi

Stereotipe je Lippman leta 1922 definiral kot selektivne, samoizpolnjujoče se in etnocentrične sodbe, ki konstituiraajo zelo pristransko, nepopolno in neustrezno reprezentacijo sveta (Lippman v Nastran-Ule, 1997:156). Pri stereotipih je bistveno to, da posameznikom pripisujemo lastnosti na osnovi njihove skupinske pripadnosti, ne na osnovi njihovih osebnostnih značilnosti. Zato stereotipi izkrivljajo podobo ljudi, kakršni so v resnici – enkratni, različni, spremenljivi individui (glej Nastran-Ule, 1997:156,157).

V naši kulturi je ena izmed najbolj osnovnih delitev ljudi delitev po spolu: na moške in ženske. Vendar ta delitev nikakor ni edina ali univerzalna. Biologija ločuje pet spolov: poleg moških in žensk obstajajo tudi (sicer redki) pravi hermafroditi, moški hermafroditi in ženski hermafroditi. Še bolj pomembno je, da mnogo družb (npr. Indija) vmesne spole priznava in popolnoma normalno sprejema. Ljudi se ne trudijo na vsak način kategorizirati med moške ali ženske, ampak dajejo prostor tudi tistim, ki so oboje. Zahodne kulture ljudi na silo delijo na moški in ženski spol, k vsakemu izmed njiju pa seveda spada tudi natančno določeno obnašanje, ki je temu spolu "primerno". Ljudje obeh spolov se seveda rojevajo tudi v zahodnih kulturah, vendar jim večinoma že takoj po rojstvu kirurško (in kasneje s pomočjo hormonskih dodatkov) izberemo samo prevladujoči spol in skušamo prikriti sledove drugega. Morda smo tudi zaradi te stroge delitve spolov in nesprejemanja vmesne možnosti razvili tako togo delitev obnašanja, opraviil in celo osebnostnih lastnosti na moške in ženske. Potencialne razlike med biološkim spolom in spolom kot družbenim konstruktom prinašajo zmedo v naš sistem kategorizacije. Zato se jih trudimo odstraniti in predpisati pričakovane vzorce vedenja, primerne moškim, in druge, primerne ženskam. Tako naj bi bile ženske čustvene, nežne, skrbne, materinske, tople, pasivne, podrejene, odvisne..., moški pa razumski, močni, odločni, hladni, aktivni, dominantni, pogumni, samozadostni.

Palčič-Kobalova ugotavlja, da »spolni stereotipi ustvarjajo nerealno in nepravilno predstavo o moških in ženskah. Samoumevno je namreč, da niso vsi moški pogumni, samozadostni, neodvisni itd. in niso vse ženske nežne, občutljive, sramežljive itd.« (Palčič-Kobal v Fireder, 2002:16).

Petz (1992) femininost/maskulinost definira kot »obnašanja, lastnosti in stališča, ki so značilni za ženske/moške, tj. ki so tradicionalno pripisani ženskam/moškim in se od njih stereotipno pričakujejo« (Petz v Kanjuro-Mrčela, 1996:56).

Tako femininost kot maskulinost sta socialno in kulturno determinirana. Spolni stereotipi so rezultat družbenih norm. Marshall (1984) stereotipno določene spolne vloge imenuje »pasti, ki omejujejo osebno svobodo« (Marshall v Kanjuro-Mrčela, 1996:57).

Spolni stereotipi so se verjetno začeli oblikovati že v patriarhalnih prazgodovinskih družbah, in sicer kot posledica naravne delitve dela med moškim in žensko. Moški je na nizki stopnji materialnega razvoja moral prevzeti vlogo zaščitnika družine (bil je osvajalec in ustvarjalec dobrin), ženska pa je bila vezana na dom in je skrbela za domače ognjišče. Takšno delitev je kasneje utrdila še zasebna lastnina (ki je bila v rokah moških), državna zakonodaja in cerkveni kanoni. Tako je sčasoma prevladalo prepričanje, da je delitev dela po spolu edino pravilna in vsekakor naravna (glej Boh v Fireder, 2002:20).

Stereotipna pričakovanja družbe so lahko močno obremenjujoča za posameznike, ki v kakšnem pogledu ne ustrezajo stereotipom svojega spola. Številni avtorji govorijo o težavah moških, ki ne želijo živeti v skladu s stereotipi o moškosti. Izbira drugačne poti je za moškega pogosto izjemno težka izbira, saj ga družba lahko začne obsojati. Definicija moškosti od moških zahteva, da so drugačni in boljši od žensk. Vendar obstaja na svetu ogromno moških, ki tej idealno-tipski opredelitvi ne ustrezajo povsem. Mnogi so čustveni. Mnogim se zdi ustvarjanje blesteče kariere nepotrebno breme. Mnogi najdejo užitek celo v ukvarjanju z majhnimi otroci.

Takšni moški razvijajo (ali pa zgolj želijo razviti) določene lastnosti, ki jih družba tradicionalno pojmuje kot ženske. Nekaterim to uspeva brez posebnih težav, druge okolica obsoja. Tretji, verjetno tisti s premalo samozavesti in odločnosti, svoje želje potlačijo in se navzven vedejo konformno z družbenimi stereotipi o moškosti, vendar lahko to od njih zahteva precej veliko žrtev.

Tako Jean Shinoda Bolen v knjigi *Gods in Everyman* pravi, da je prilagajanje družbenim potrebam in pričakovanjem za moškega lahko prava agonija, kadar ga njegova duša sili, da bi bil nekaj drugega kot to, kar se od njega pričakuje. Opozarja na moške, ki se nam navzven morda zdijo popolnoma prilagojeni, vendar so morali za to plačati visoko ceno, saj so se morali odreči zelo pomembnim delom samega sebe (glej Bolen v Elum, 2000:42).

Tudi V. Seidler (1997) v delu *Man Enough – Embodying Masculinities* razlaga o tem, kako težavno je lahko za posameznika prilagajanje družbenim mitom o moškosti. Mite o moškosti smo podedovali iz preteklosti, in pogosto ne ustrezajo več življenju in odnosom, ki jih živimo danes. Kljub svoji neustreznosti še vedno ustvarjajo cel spekter pričakovanj o tem, kakšni naj bi bili moški, in kako naj bi se vedli. Ta pričakovanja so mnogokrat v nasprotju z željami moških o oblikovanju svojega življenja. Seidler meni, da je to del krize sodobne moškosti (glej Seidler 1997: 49).

O istem pojavu govori Dowling, ki trdi, da lahko stereotipi o spolih povzročijo krizo osebne identitete oziroma "spolno paniko", kot imenuje strahotno konfuzijo, ki jo posameznik ali posameznica lahko občuti, če ne ustreza stereotipnim konceptom svojega spola (Dowling v Kanjuro-Mrčela, 1996:57).

Zelo verjetno je, da čuti precej moških v sebi željo po delu v tradicionalno ženskem poklicu, na primer kot vzgojitelj, vendar to željo v sebi zatrejo kot neprimerno in izberejo drugo poklicno pot. Podiranje stereotipov zna biti boleče, in zagotovo je potrebnega precej poguma in samozavesti, da se človek odloči zanj.

2.2.3. Definicija moškosti

Williamsova (1995) ugotavlja, da podaja daleč najbolj dovršeno razlago principa moškosti psihoanaliza, predvsem njene feministične študije. Psihoanaliza trdi, da je moškost vedno definirana negativno, na podlagi razlikovanja od ženskosti. Vsebina pojma moškost ni dana in nespremenljiva, ampak se neprestano redefinira, spreminja in preoblikuje, saj je vedno definirana kot nasprotje ženskosti, ki pa je sama venomer spreminjajoč se koncept. Kljub neprestanemu preoblikovanju njegove vsebine ostaja pojem moškosti vedno definiran kot nasprotje ženskosti, pa tudi višje vrednoten kot pojem ženskosti.

Kot vzrok za negativno definicijo moškosti psihoanaliza navaja dejstvo, da otroci obeh spolov v zgodnjem otroštvu prevzamejo identiteto ženske. To se zgodi zaradi tega, ker ima otrok od začetka najintimnejše stike pogosto izključno z materjo. Mati predstavlja novorojenemu otroku skoraj celoten zunanji svet, otrok zaznava predvsem mater in svojo nerazdružljivo povezanost z njo, zato se z njo poistoveti. Od matere se uči, jo posnema in se ji trudi postati podoben. Otrokova osebnost se začne razvijati s

ponotranjanjem materinih (ženskih) lastnosti. To velja tako za dečke kot za deklice. Posledično se tudi dečki v najzgodnejšem otroštvu identificirajo z materjo in sami sebe zaznavajo kot osebo ženskega spola.

Šele pri približno tretjem letu starosti začnejo dečki ugotavljati, da so prevzeli "napačno" identiteto. Za dečke je ta ugotovitev in zahtevana sprememba identitete praviloma travmatična izkušnja, saj se morajo na nek način odpovedati zanje najpomembnejšemu odnosu, svoji brezpogojni navezanosti na mater.

Težavnost prevzema moške identitete je za dečke pogosto stopnjevana še s tem, da moški vzornik, po katerem naj bi sedaj oblikovali svojo osebnost, praviloma ni tako pogosto in zlahka dostopen, kot je bila mati. Očetje so prezaposleni, da bi se imeli čas neskončne ure ukvarjati in igrati s svojimi sinovi. Otrok pa za oblikovanje (tokrat hkrati tudi preoblikovanje) identitete potrebuje prav to, dolge ure skupnih dejavnosti, vsakodnevno interakcijo, ki oblikuje medsebojno povezanost, bližino in zaupanje. Odnos med dečkom in očetom je praviloma premalo intimen, da bi lahko deček oblikoval lastno osebnost v skladu z očetovo.

Vendar okolica kljub umanjkanju identifikacijskega modela od dečka še vedno zahteva, naj postane takšen kot oče. Deček si ne zna zadovoljivo predstavljati, kakšen natančno bi moral postati, ve pa, da ne sme biti več takšen, kot je mati. Zato ne more postajati "takšen, kot so moški", ampak lahko poskuša zgolj "ne biti takšen, kot so ženske". Moškost začne definirati negativno, na podlagi različnosti od žensk. To večinoma pomeni izogibanje in inferiorno vrednotenje vsega "ženskega". Psihoanalitiki menijo, da predstavlja to razvrednotenje ženskega nekakšno nadomestilo za izgubo njihove prvotne, dragocene navezanosti na mater.

V tem obdobju se poveča očetov vpliv na dečkovo življenje. Oče dečka opogumlja, naj se odpove identifikaciji z materjo in mu v zameno obljublja moč in višjo kulturno vrednost, ki sta pripisani moškemu. Deček kmalu začuti večjo pomembnost, ekonomsko in simbolično premoč moškega v družini in se mu trudi postati podoben. *Biti moški* dečku zato pomeni *biti različen* od žensk, pa tudi *biti boljši* od žensk.

Psihoanalitiki trdijo, da se pri moških te travmatične izkušnje iz zgodnjega otroštva le redko v celoti razrešijo. Praviloma se nakopičijo v podzavesti in občasno prihajajo na površje skozi vse življenje. Kot takšne lahko dejansko vplivajo na razmerje med spoloma, saj se mnogi odrasli moški tudi zaradi teh konfliktov iz otroštva trudijo dokazovati svojo premoč nad ženskami (Williams, 1995:115-117).

2.3. Moški v tradicionalno ženskih poklicih

Moški, zaposleni v tradicionalno ženskih poklicih, se pogosto srečujejo z različnimi predsodki. Okolica preprosto ne razume, zakaj bi se inteligenčen in telesno zdrav moški namerno odločil za poklic vzgojitelja, bolničarja, knjižničarja... Ti poklici se zdijo ljudem dolgočasni, rutinski, slabo plačani, človeka izčrpajo in ponujajo le malo možnosti napredovanja ali drugih nagrad. Kot takšni praviloma ostajajo rezervirani za ženske.

Psihološko je lahko vstop v tradicionalno ženski poklic za moške obremenjujoč, saj postavlja pod vprašaj samo definicijo njihovega spola: biti boljši in drugačen od žensk. Za večino moških predstavlja prav karierni uspeh dokaz njihove moškosti, ki se izraža prek tehničnih sposobnosti, moške družbe sodelavcev, položaja moškega kot finančnega vzdrževalca družine... Opravljanje tradicionalno ženskega poklica, v družbi sodelavk in z nizko plačo, lahko ogroža ponos in samospoštovanje moških, predvsem pa spodjeda njihovo občutenje lastne moškosti. Je v nasprotju z družbenimi stereotipi in pričakovanji. Da moški svoje spolne identitete z vstopom v tradicionalno ženski poklic ne bi izgubili, pogosto poudarjajo svojo moškost in se trudijo razlikovati od ženskih sodelavk. Obstajajo pa tudi moški, ki jih domnevna izguba spolne identitete ne obremenjuje in so poklic morda celo izbrali prav zato, ker so zavrnili tradicionalne stereotipe o moškosti.

V sodobnem svetu se pogosto srečujemo z vstopom žensk na delovna mesta, ki so v preteklosti pripadala izključno moškim. O prodoru žensk v tradicionalno moške poklice je bilo napisanih že veliko knjig in izvedenih ogromno študij, le malo teoretikov pa razmišlja o moških, ki se odločijo za tradicionalno ženski poklic. Dejstvo je, da je med moškimi izbira takšnega poklica zelo redek pojav. V čem lahko iščemo vzroke, da je v tradicionalno ženskih poklicih zaposleno le neznatno število moških?

Williamsova (1995) pravi, da je osnovna predpostavka večine študij ta, da bi se oba spola, če bi imela prosto izbiro, raje odločila za tako imenovane "moške" poklice, in sicer preprosto zato, ker so na splošno mnogo bolje plačani in bolj prestižni kot

”ženski” poklici. V družbi je zato prisotno prepričanje, da mora biti z moškimi, ki načrtno izberejo tradicionalno ženski poklic, zagotovo nekaj narobe.

Mediji in množična kultura pomagajo utrjevati to prepričanje. Moški v medijih le redko nastopajo v tradicionalno ženskih poklicih. Kadar se v njih že pojavijo, so pogosto predstavljeni na izredno stereotipen način. Svojemu delu ponavadi niso kos in s tem spodbujajo prepričanje, da mora žensko delo še naprej ostati izključno v domeni žensk (glej Williams, 1995).

Kot primer navajam film Policaj iz vrtca, kjer Arnold Schwarzenegger igra zelo uspešnega detektiva, ki začne delati pod krinko kot vzgojitelj v vrtcu in v tem poklicu doživi polom. Petletni mulčki ga namreč do konca izčrpajo. Film prikazuje, kako je sicer nadvse sposoben moški popolnoma neprimeren za poklic vzgojitelja.

2.3.1. Delitev dela in neenakost spolov

Ženske po zaslužku in po organizacijski moči, ki jo imajo na svojem delovnem mestu, še vedno opazno zaostajajo za moškimi. Glavni vzrok za razliko je, da so ženske močnejše koncentrirane na nižje plačanih delovnih mestih. Delitev dela po spolu je kljub svoji nepravičnosti v današnji družbi še precej prisotna in morali bi jo eliminirati. Spol ljudem ne bi smel omejevati izbire poklica.

Sociologija dela posveča pozornost vlogi, ki jo pri zaposlitvi igra spol osebe. Vendar študije raziskujejo predvsem vpliv ženskosti na zaposlitvene možnosti, in zaključujejo, da je ta vpliv negativen. Ženske imajo za uspeh v poklicu manj možnosti kot moški.

Williamsova (1995) izpostavi dva glavna teoretična pristopa, ki pojasnjujeta, zakaj spol ovira karierni in ekonomski uspeh žensk.

Konvencionalne teorije pripisujejo slabši uspeh žensk na delovnem mestu značilnostim ženskega spola. Ženske so že ”po naravi” oziroma zaradi procesa socializacije premalo agresivne in ambiciozne, da bi lahko uspešno tekmovali z moškimi, ki imajo te lastnosti bolj razvite. Poleg tega se zaradi gospodinjskih obveznosti in materinske vloge niso sposobne popolnoma predati svojemu poklicu. Moški so na delovnem mestu torej bolj uspešni zato, ker imajo višje razvite za uspeh potrebne lastnosti in ker postavijo poklic na prvo mesto v svojem življenju.

Drug pristop so **feministične teorije**, ki zavračajo zgoraj opisano perspektivo in trdijo, da sta vzroka za manjši uspeh žensk predvsem diskriminacija in spolno nadlegovanje. Feministične študije dokazujejo, da so ženske na delovnem mestu obravnavane drugače kot moški, čeprav imajo enake kvalifikacije in so zaposlene na enakem delovnem mestu. Kadar skušajo ženske doseči napredovanje, se srečajo s številnimi omejitvami in zaprekami, ki za moške ne obstajajo. Ta pojav se imenuje "glass ceiling" oz. stekleni strop, saj gre za neuradne, sprva nevidne omejitve, ki se nepričakovano pojavijo, ko si ženska skuša utreti pot do višjega delovnega mesta. Na prvi pogled se zdi, da bo zanjo dostop do višjega položaja možen, nato pa ji nepričakovana ovira onemogoči napredovanje. S feministične perspektive je glavni razlog za nižji status in plačo žensk kriva sama organizacijska dinamika, ki sicer sposobne ženske potiska na slabše položaje (glej Williams, 1995:6-7).

2.3.2. Zgodovinsko ozadje delitve vzgojnega dela med ženske in moške

Zanimivo je, da večina poklicev, ki danes "tradicionalno" pripadajo ženskam, sprva ni bila namenjena zaposlovanju žensk. Še več, pred devetnajstim stoletjem ženske v mnoge poklice, v katerih danes prevladujejo, sploh niso imele vstopa.

Williamsova (1995) opisuje, kako so se določeni poklici v ZDA skozi zgodovino spremenili iz popolnoma moških v ženske poklice.

V začetku devetnajstega stoletja je bilo kakršnokoli poučevanje omejeno skoraj izključno na moške. Poklic učitelja ali knjižničarja ženskam ni bil dosegljiv, tudi bolničarji so bili večinoma moški. Vendar so bili ti poklici ob prehodu v dvajseto stoletje že popolnoma redefinirani kot "ženski" in "materinski" poklici. V njih so glavno vlogo prevzele ženske, za moške so ostala rezervirana vodstvena in nadzorniška mesta. Kako se je zgodila tako velika sprememba?

Sprva so ženske pojmovali kot nesposobne za poučevanje in discipliniranje dečkov v šolah. Sprememba se zgodi leta 1835, ko začne Catherine Beecher vztrajno opozarjati na dejstvo, da sta materinstvo in poučevanje v osnovi identična dejavnost – ženska je tista, ki je s svojim "prirojenim" čutom za materinstvo in vzgojo najprimernejša za poučevanje otrok.

V istem času vstopijo ženske tudi v knjižnice, kjer so kot zelo primerne spet poudarjene njihove "ženske" lastnosti: skrbnost, natančnost, urejenost in ustrežljivost napravijo idealno knjižničarko.

Na področju bolniške nege leta 1860 podobno oznani Florence Nightingale s svojim znamenitim izrekom »*Vsaka ženska je bolniška sestra*«. Tudi ona poudarja "naravno" dano sposobnost ženske za negovanje in strežbo.

Gre torej za ideološko spremembo kulturnih vzorcev v družbi. Vzroki zanjo so različni. Najprej lahko omenimo priseljevanje množic novih imigrantov v Ameriko, ki prevzamejo delovna mesta v tekstilni industriji, ki so prej pripadala domačim ženskam srednjega razreda. Ker niso bile več potrebne kot proizvodna sila, so se lahko tiste iz premožnejših družin začele izobraževati in so bile kmalu pripravljene, da zamenjajo moške v poklicih učitelja, knjižničarja in bolničarja. Drug vzrok predstavlja ameriška državljanska vojna, ki je za seboj kot posledico pustila vsesplošno pomanjkanje moških – vstop žensk v omenjene poklice je družba torej začela vzpodbujati zato, ker je bilo zanje moških preprosto premalo. Nadvse pomemben razlog za pospešeno zaposlovanje žensk zagotovo predstavlja dejstvo, da so bile plačane neprimerno manj kot moški na istih delovnih mestih. Včasih so delale celo brez plačila, saj naj bi neplačano delo poudarjalo njihov altruizem in "prirojeno ženstvenost". Za delodajalce so predstavljale mnogo bolj ekonomično delovno silo, nižje plače pa so priročno opravičevali z dejstvom, da ženskam ni potrebno podpirati družin in zato denarja preprosto ne potrebujejo. Zaposlitev je bila pojmovana zgolj kot priprava na zakon in materinstvo; od žensk so pričakovali, da bodo ob poroki zapustile delovno mesto in se posvetile svojemu "resničnemu poslanstvu" žene in matere (glej Williams, 1995:23-39).

Tudi na našem kulturnem področju je bil učiteljski poklic skozi dobršen del zgodovine slovenskega šolstva rezerviran izključno za moške. V 13. stoletju so se postopoma razvile mestne šole, prve javne, posvetne izobraževalne ustanove. Kot učni jezik se je v njih začela uveljavljati materinščina, učiteljski poklic so opravljali zgolj moški. Ženskam je postal dostopen šele po sprejetju Slovenskega osnovnošolskega zakona leta 1869. Občasno so ženske sicer poučevale že prej, vendar zgolj v ženskih samostanih (npr. v redu Uršulink). Leta 1871 je bilo v Ljubljani odprto prvo javno žensko učiteljišče; štiri leta kasneje so tam maturirale prve učiteljice (Ličen, 2002).

Proti visoki izobrazbi žensk so se seveda tudi pri nas kmalu pojavili številni argumenti. Na razpravi v dunajskem državnem zboru je bilo poudarjeno, da so nekatere ženske sicer morda sposobne za višje nauke, da pa se skriva v gibanju za možnost višje ženske izobrazbe velika gospodarska nevarnost. Konkurenca ženskih izobraženek bi lahko povzročila zniževanje moških zaslužkov, zmanjšalo bi se število porok in trpelo bi družinsko življenje (glej Hojan, 1970:29-30).

Poklic vzgojiteljice na tem področju predstavlja izjemo, saj je že vse od začetka razvoja otroškega varstva namenjen skoraj izključno ženskam. Kot že omenjeno, so v prvih slovenskih otroških vrtcih otroke vzgajale tako imenovane vrtnarice in njihove pomočnice. Skrb za otroke je bila več kot sto petdeset let v domeni žensk. Moški se z vzgojo predšolskih otrok niso ukvarjali, občasno so nastopali le v vlogi ravnateljev vrtcev. Šele v zadnjem desetletju so v poklic vzgojitelja začeli previdno vstopati tudi moški.

2.3.3. Ohranjanje moškosti v tradicionalno ženskih poklicih

Ne glede na vsebino dela, je moško delo v vseh družbah višje cenjeno kot žensko. Večina moških takšno stanje podpira, saj jim prinaša ekonomsko korist in višji socialni status. Poleg tega zadovoljuje njihovo psihološko potrebo po podreditvi nasprotnega spola in diferenciaciji od njega. Moški, zaposleni v tradicionalno ženskih poklicih, predstavljajo za to večino določeno grožnjo, saj spodbijajo trenutno stanje - izničujejo ustvarjeno različnost in nadrejenost ženskam. Prav zaradi tega so pogosto predmet različnih obtožb in posmeha, predstavljeni so kot poženščeni oz. ne kot "pravi moški". Nekateri moški sami sebe morda res vidijo na ta način, nikakor pa ne vsi. Večina jih ohrani močno zavest o svoji spolni identiteti in se jim takšne obtožbe ne zdijo smiselne. Zato pogosto čutijo potrebo po dokazovanju svoje moškosti in oblikujejo različne strategije, s katerimi poudarjajo svojo spolno identiteto v tradicionalno ženskem poklicu.

Williamsova (1995) identificira štiri strategije za poudarjanje moške spolne identitete:

♦ **Izbira moškega področja znotraj poklica**

Znotraj tradicionalno ženskih poklicev obstajajo določena področja, na katerih so moški nekoliko bolj prisotni. V šolstvu je takšno področje na primer poučevanje otrok višjih starosti, torej srednješolcev ali vsaj višjih razredov osnovne šole. Prav tako moški pogosteje poučujejo na področjih, povezanih z naravoslovjem, tehniko, računalništvom ali športom. Gre za oblikovanje svojevrstne moške niše, ki upravičuje in legitimizira njihovo prisotnost v tradicionalno ženskem poklicu.

♦ **Poudarjanje moških elementov v poklicu**

V nekaterih tradicionalno ženskih poklicih so za uspešno delo včasih potrebne lastnosti, ki jih ponavadi povezujemo z moškostjo, npr. fizična moč (recimo za dvigovanje pacientov v bolnišnicah ali za obvladovanje nasilnih pacientov v psihiatričnih ustanovah...), avtoritativnost (npr. za doseganje discipline v razredu), tehnične in organizacijske sposobnosti... Moški določena tipično ženska opravila pogosto zavračajo in se raje oddolžijo tako, da prostovoljno opravijo kakšno bolj "moško" stvar namesto svojih sodelavk. Opazno je tudi formalno in neformalno druženje maloštevilnih moških v moške skupine, kamor sodelavk ne sprejmejo.

♦ **Napredovanje na višje administrativne položaje**

Moški svojo trenutno zaposlitev v tradicionalno ženskem poklicu pogosto opišejo kot zgolj začasno, kot neke vrste odskočno desko za napredovanje na višji položaj ali na bolj prestižno delovno mesto. Tako lahko na primer osnovnošolski učitelj na svojo zaposlitev gleda zgolj kot na vmesno stopnjo na poti do položaja ravnatelja šole. Tu se pogosto pojavi že omenjeni učinek steklenega dvigala, ko od moških organizacija sama pričakuje večjo ambicioznost in jih potiska proti vrhu. Moški so v boljšem položaju kot ženske tudi zaradi tega, ker jim ponavadi ni treba skrbeti za gospodinjstvo in vzgojo otrok, zato se lahko bolj kot ženske posvetijo karieri. Tudi psihološki dejavniki, ki motivirajo željo po uspehu, so pri moških pogosto bolj izraženi kot pri ženskah. Z uspehom v poklicu, čeprav tradicionalno ženskem, se distancirajo od ženskih sodelavk. Če dosežejo višji položaj kot sodelavke, s tem dokažejo svojo različnost in superiornost, torej moškost.

♦ Odtujitev od dela

To strategijo uporabljajo moški, ki se ne čutijo povezani s svojim delom – opravljajo ga zgolj začasno, po spletu naključij. Službo so sprejeli po sili razmer, v njej niso zadovoljni in to tudi ves čas poudarjajo. Okolici dajo vedeti, da jim zaposlitev nikakor ni všeč. Na svoje moške sodelavce, ki so se z istim poklicem bolj identificirali, gledajo zviška in omalovažujoče (glej Williams, 1995:123-141).

Seveda lahko v tradicionalno ženskih poklicih najdemo tudi moške, ki ne podpirajo prevladujoče podobe o moškosti. Ti moški zavračajo tradicionalna pričakovanja o tem, katere naj bi bile tipično moške lastnosti (npr. fizična moč, agresivnost, avtoritativnost, odločnost, tekmovalnost, stoičnost, ekonomska uspešnost, ambicioznost, heteroseksualnost, ipd...). Njihova zaposlitev v tradicionalno ženskem poklicu je tako pogosto prav odraz njihove alternativne perspektive. Vendar večina v tradicionalno ženskih poklicih zaposlenih moških podpira prevladujočo družbeno podobo o moškosti in ne čutijo, da bi od nje odstopali.

2.3.4. Teorija o tokenizmu

Pomembna študija o organizacijski neenakosti je *Men and Women of the Corporation* avtorice Rosabeth Moss Kanter (1977). V njej Kanterjeva razvije teorijo o tokenizmu, ki trdi, da je razlog za diskriminatorno obravnavanje žensk v določeni organizaciji kriva njihova številčna inferiornost. Kanterjeva meni, da je pojav prisoten povsod, kjer se neka manjšinska skupina znajde znotraj dominantne, številčno močnejše skupine. Zaradi svoje drugačnosti manjšina vedno izstopa in je zato predmet številnih stereotipov in različnih oblik marginalizacije. Študija Kanterjeve je narejena v veliki ameriški korporaciji in preučuje marginalizirane skupine žensk, vendar avtorica trdi, da je teorija spolno nevtralna. Aplicirati naj bi jo bilo možno torej na oba spola, kar pomeni, da se bodo v poklicih, kjer so številčno šibkejši moški, tudi oni znašli v deprivilegiranem položaju. V organizaciji, kjer med zaposlenimi prevladujejo ženske, bo manjšina moških obravnavana sovražno in diskriminatorno (glej Kanter v Williams, 1995:66).

Tudi Williamsova (1995) ugotavlja, da v tradicionalno ženskih poklicih manjšina moških izstopa in je obravnavana drugače kakor večinska skupina zaposlenih. Vendar so njena nadaljnja opažanja v nasprotju s trditvami Kanterjeve: manjšinska skupina moških je v ženskem kolektivu večinoma deležna določenih privilegijev. Manjšina zaposlenih v kolektivu nasprotnega spola res izstopa, toda medtem ko ženskemu spolu njihova številčna inferiornost predstavlja oviro, je skupina moških znotraj ženskega poklica praviloma sprejeta zelo pozitivno. Biti v manjšini za moške predstavlja prednost. Tudi v tradicionalno ženskih poklicih dosegajo moški najvišja in najbolj plačana delovna mesta. Opažanja Williamsove tako postavljajo pod vprašaj veljavnost predpostavke o spolni nevtralnosti teorije o tokenizmu (glej Williams, 1995:67).

2.3.5. Učinek steklenega dvigala

Williamsova skuša ugotoviti, zakaj je za moške njihov spol prednost pri doseganju uspešnih karier. Opre se na teorijo o spolno določenih organizacijah, po kateri so kulturne predpostavke o moškosti in ženskosti vgrajene globoko v strukturo poslovnega sveta. Čeprav pogosto neizrecne in neosnovane, te predpostavke dejansko omejujejo možnosti žensk in pospešujejo uspeh moških. Razlika je opazna že pri zaposlovanju – mnoge organizacije dajejo pri izbiri prednost moškim, ker predvidevajo, da se bodo lahko delu bolj posvetili kot ženske, ki jih poleg službe čakajo še gospodinjske obveznosti in vzgoja otrok.

Kljub spremembam, ki se pojavljajo v zadnjem času, moški še vedno zasedajo večino najboljše plačanih in prestižnih delovnih mest in imajo v organizaciji večjo moč kakor ženske. Williamsova ugotavlja, da organizacije glorificirajo moške lastnosti in jih nagrajujejo s promocijo na višje položaje. Zanimivo je, da pomen moškosti v organizacijah ni objektivno dan in nespremenljiv – v bistvu nenehno nastaja in se preoblikuje na samem delovnem mestu, skozi interakcijo med zaposlenimi. Kljub temu je moškost v organizacijah zelo cenjena (ves čas, ne glede na trenutno definicijo moškosti) ter pogosto nagrajevana, in sicer ne glede na to, ali predstavljajo moški v organizaciji večino ali manjšino zaposlenih. Williamsova navaja, da je privilegiranje moških celo mnogo bolj očitno v tradicionalno ženskih poklicih.

V Sloveniji je ta pojav izrazit v osnovnih in srednjih šolah, kjer pretežno ženski kolektiv učiteljic večinoma vodi moški ravnatelj. Redki moški, zaposleni v učiteljskem zboru, so večinoma učitelji telovadbe, računalništva ali tehničnega pouka, kar so spet področja, bolj povezana s konceptom moškosti. Delodajalci vodilna in nadzorna delovna mesta pogosto namerno prihranijo za moške, saj menijo, da bodo delo opravljali bolj učinkovito kot bi ga ženske.

V tradicionalno ženskih poklicih kulturni vzorci moške avtomatsko usmerijo na področja, povezana s stereotipno moškimi lastnostmi, kot so npr. fizična moč, tehnična usmerjenost, sposobnost vodenja. Williamsova ta pojav imenuje »glass escalator effect« ali učinek steklenega dvigala. Mnogim moškim ustreza, da jim v organizaciji pripade takšno področje, nekateri pa so nanj nekako prisiljeni, čeprav je to proti njihovim ambicijam. Tudi moški, ki bi želeli ostati na tradicionalno ženskih delovnih mestih, se pogosto soočajo s pritiskom organizacije, da bi napredovali. Kot bi se znašli na nevidnem dvigalu, se morajo ves čas boriti, da ostanejo na nižjih ravneh v svojem poklicu. Če se prepustijo toku, jih organizacija sama potiska navzgor, na višja delovna mesta. Tako se je na primer moškemu težko zaposliti kot vzgojitelj v otroškem vrtcu: če se že odloči za pedagoško izobrazbo, se od njega že od procesa šolanja dalje pričakuje, da bo učil starejše otroke, ne pa negoval malčke. Poklic srednješolskega učitelja namreč družba dojema kot bolj odgovoren, prestižen, in posledično za moškega bolj primeren kot poklic vzgojitelja.

2.4. Pomen udeležbe moških v vzgoji otrok

2.4.1. Ali sta v vzgoji potrebna oba starša (spola)?

V diplomskem delu ugotavljam vpliv vzgojiteljev (ne očetov) na vzgojo otrok, vendar se večina strokovne literature, ki proučuje vpliv moškega v vzgoji, osredotoča zgolj na očetovo vlogo. Zagotovo na razvoj otroka najmočneje vplivajo starši, zato bom v tem poglavju proučila tudi njihovo vlogo. Predpostavljam, da je vpliv vzgojiteljev podoben vplivu staršev, a večinoma šibkejši.

Večina teoretikov je enotnega mnenja, da je za optimalen razvoj otroka v vzgoji pomembna aktivna udeležba obeh staršev.

Tako Zavrlova (1999) omenja raziskave, ki kažejo na to, da sta za otrokov razvoj potrebna oba, mati in oče, saj lahko vsak izmed njiju s svojimi specifičnimi ženskimi oz. moškimi značilnostmi doprinese pomemben delež k uspešnemu razvoju otrokove osebnosti.

Tudi Praper (1995) trdi, da je za uspešen osebnostni razvoj otroka (dečka ali deklice) potrebna identifikacija z obema staršema, saj otrok od matere ponotranji predanost in zaupanje, od očeta pa aktivnost in prodornost. V tipični materinski in tipični očetovski negi in vzgoji obstajajo razlike, kar le izboljšuje otrokove prilagoditvene zmožnosti in pospešuje njegov razvoj. Oče je pomemben, ker je drugačen od mame. Kadar v otrokovem razvoju ni prisoten nihče, ki bi nudil moški del vzgoje, lahko nastanejo težave, ki so najpogostejše v otrokovem obdobju prakticiranja. Otrok začne ob frustracijah iskati zaščito, zmanjka mu podjetnosti, ambicioznosti in vztrajnosti pri aktivnostih.

Pomembnost udeležbe moškega in ženske v vzgoji otroka poudarja tudi Žmuc-Tomorijeva, ki pravi, da je zgolj materina vzgoja običajno drugačna kakor le očetova in tudi drugačna kakor skupna vzgoja. Samo skupna vzgoja je tista, ki daje dovolj možnosti za razvoj obeh polov (moškega in ženskega) v otroku ne glede na njegov spol. Očetov vzgojni slog temelji na vzpodbudi, materin pa na tolažbi in popuščanju. Očetova odsotnost v vzgoji pri otrocih povzroča negotovost: otroci brez očetov se težje odločajo, težko samostojno rešujejo probleme (Žmuc-Tomori v Rozina, 2002:34).

Kapor-Stanulovičeva pojasnjuje, da drugačnost moške vzgoje na poseben način vpliva na otrokov emocionalni, socialni in intelektualni razvoj. Fizična odsotnost ali nezainteresiranost očeta prikrajša otroka za edinstven prispevek, ki mu ga v razvoju lahko da le oče. Tako je očetova odsotnost ali neizpolnjevanje očetove vloge lahko vzrok za motnje otrokovega emocionalnega razvoja in na sploh za motnje celotne osebnosti (Kapor-Stanulovič v Rozina, 2002:35).

Kroflič (1997) opozarja na pomembnost avtoritete v vzgoji otrok. V današnji družbi je vedno bolj prisotna t. i. permisivna vzgoja, za katero je značilno izginjanje klasične avtoritete. Družinsko vzgojo zaznamuje odsotnost očetovske vloge in avtoritete pri vzgoji otrok. Posledica tega je patološki narcizem kot prevladujoči tip osebnostne

strukture otrok in (kasneje) odraslih. Ena glavnih značilnosti patološkega narcisa je bolestna odvisnost od zunanje hvale in priznanj (odvisnost od tega, ali ga pomembni drugi potrjuje). Posledica te odvisnosti so neprestana nihanja med občutkom grandioznosti in depresije. Ponavljajoče se depresije patološkemu narcisu onemogočajo psihično stabilnost kljub njegovemu morda uspešnemu prilagajanju različnim družbenim vlogam.

Če poizkusim na kratko strniti ugotovitve teh in drugih avtorjev, ugotovim, da otrok za svoj zdrav osebni razvoj potrebuje sodelovanje očeta v vzgoji predvsem iz naslednjih razlogov:

- Potreba po ustrezni spolni identifikaciji dečkov: otrokova ljubezen in občudovanje do očeta sta odločilno gonilo, da se otrok poistoveti z očetom. Brez ustrezne čustvene navezanosti na očeta otrok ne more priti do prave identifikacije. To področje podrobneje razlagajo psihoanalitiki.
- Potreba po varnosti in zaščiti kot eno najpomembnejših pričakovanj, ki jih otrok v zgodnjem razvojnem obdobju goji do očeta.
- Potreba po avtoriteti: otrok doživlja očeta kot avtoriteto. Oče določa merila in prepovedi, postavlja meje in njihovo kršitev tudi kaznuje. Otrok se z očetovimi moralnimi načeli in zapovedmi poistoveti in se mu tako približa. Svojega očeta nosi simbolično v sebi in lahko ob pravilni vzgoji živi (namesto v strahu pred njim) z njim v sozvočju. Če je ob otrokovem razvoju avtoriteta umanjala, se lahko otrok razvije v patološkega narcisa.
- Otrok se ob posnemanju očeta nauči biti bolj samostojen, ambiciozen in vztrajen.

Želim opozoriti na to, da večina avtorjev poudarja zgolj prisotnost očeta, ne pa tega, kakšen oče dejansko je. Oče je lahko v družini sicer prisoten, a se ne vključuje v vzgojo. Lahko je vključen v vzgojo, vendar nima naštetih značajskih lastnosti, s katerimi naj bi vplival na otroka. So res vsi očetje ambiciozni, vztrajni, avtoritativni...? Nikakor. Torej ni nujno, da bo otrok, ki ima očeta, dejansko deležen avtoritete in varnosti, ter da se bo zlahka spolno identificiral. Zgolj prisotnost očeta tega ne zagotavlja.

Prav tako menim, da otroci zaradi odsotnosti očeta niso nujno prikrajšani za vse naštetu. Strinjam se, da otrok za zdrav osebnostni razvoj nesporno potrebuje določeno mero avtoritete. Verjamem, da ima permisivna vzgoja, ki se je uveljavila v sodobnem svetu, precej slabih vplivov na oblikovanje otrokovega značaja. Avtoriteta je potrebna, vendar ni nujno, da prihaja od očeta. Tudi mati je lahko stroga in nepopustljiva, a hkrati nežna do svojih otrok. Prav tako lahko tudi mati otroku ponudi varnost in zaščito, ga vzpodbuja, navaja vztrajnosti, odločnosti, samostojnosti in ambicioznosti. Težavnejša je potreba po ustrezni spolni identifikaciji dečka – vendar se lahko navsezadnje identificira s katerim drugim od svojih moških sorodnikov (dedek, stric...) ali znancev.

Ocenjujem torej, da prisotnost očeta (moškega) v vzgoji s tega vidika ni ključna, vendar nikakor ne smatram, da je nepomembna. Nasprotno, prisotnost predanega očeta je naravnost izjemnega pomena. Če je prisoten tudi oče, občuti otrok ljubezen in toplino obeh staršev. Namesto enega razvije dva čustveno bogata odnosa. Opazuje ljubeč partnerski odnos med staršema, se v njem počuti varnega in se uči pomembnih vzorcev obnašanja.

Otrokom obeh spolov je treba omogočiti, da razvijejo različne lastnosti, in jih ne smemo omejevati na prevzem zgolj tradicionalno "ženskih" ali "moških" osebnostnih potez. Prav tako ni pomembno, kdo je otroku vzor za prevzemanje določenih lastnosti. Če bo otroka ambiciozna mati učila vztrajnosti in ambicioznosti, čustven oče pa nežnosti in sposobnosti empatije, se bo obojega naučil prav tako dobro, kot bi se obratno. Pomembno je predvsem, da otrok ne glede na svoj spol sme prevzeti katerokoli izmed teh lastnosti, šele na ta način bomo razbili stereotipe. Ker pa so stereotipi še močno prisotni in se otroci pogosto bojijo prevzemati značajske lastnosti nasprotnega spola, menim, da se bodo dečki čustvenosti pravzaprav lažje naučili od moških, saj bodo čustveni moški čustvenost "legitimizirali" tudi zanje.

2.4.2. Vpliv stereotipov na vzgojo

Stereotipne predstave o moških in ženskah imajo močan vpliv na vzgojo otrok. Otroke začnemo s stereotipi obsipavati zgodaj: bodoči starši pogosto že pred rojstvom otroka pripravijo oblačila roza barve, če pričakujejo deklico, oziroma modra oblačila za novorojenega fantka.

Razlikujejo se tudi igrače in igre, namenjene dečkom in deklicam. Deklice za darila dobivajo dojenčke, punčke, oblekice in mini kuhinje. Od njih se pričakuje, da se bodo igrale mamice, preoblačile svoje dojenčke, kuhale, da bodo rade plesale in pele. Dečki dobivajo drugačna darila: letala, avtomobilčke, kocke in žoge. Njihove igre naj bi bile bolj tehnično usmerjene (npr. gradnja konstrukcij iz kock) in naj bi vsebovale več motoričnih aktivnosti (npr. igre z žogo). Opazno je tudi spodbujanje različnih lastnosti: deklice starši npr. pogosto spodbujajo k empatiji (»dojenček joka, potolaži ga!«), medtem ko dečke usmerjajo k pogumu in prikrivanju čustev (»korajžni fantje ne jokajo!«).

Menim, da lahko med stanjem v družbi in med igrami malčkov potegnemo zanimivo vzporednico. Pri odraslih pogosteje opazamo vstop žensk v tradicionalno moške poklice in prevzemanje tradicionalno moških lastnosti in vzorcev obnašanja kot obratno. Zdi se, da je tudi za majhne deklice bolj dopustna igra s fantovskimi igračkami, kot za fantke z dekliškimi. Pogosto vidimo, da se deklice igrajo npr. s kamioni ali gradijo hiše iz kock, medtem ko fantki zelo redko kuhajo, preoblačijo dojenčke ali se igrajo z Barbikami. Vprašanje je, kaj od tega je vzrok in kaj posledica. Menim, da gre za medsebojen, spiralen vpliv: ker je v družbi za ženske bolj sprejemljivo prevzemanje moških vlog in lastnosti kot za moške prevzemanje ženskih, starši tudi pri otrocih pogosto dopustijo igro deklice s fantovskimi igračkami, medtem ko fantke praviloma odvrčajo od tipično dekliških iger. Ko ti otroci odrastejo, marsikatera ženska razvije kakšno za moške značilno lastnost ali vedenje (ker ji tega že kot otroku niso branili), medtem ko si le redki moški dovolijo izraziti tipično žensko lastnost ali vedenje, saj so jih že od zgodnje mladosti pri tem omejevali.

Na otrokovo socializacijo močno vplivajo tudi vedenjske značilnosti očeta in matere. V večini družin se z dojenčki in malčki ukvarjajo predvsem matere. Tako otroci že od rojstva naprej spoznavajo, da so matere bolj pogosto prisotne, bolj pozorne, odzivne, otroke raje vzpodbujajo k mirnim igram. Očetje so nasprotno redkeje prisotni, kadar pa so, so bolj nepredvidljivi in razburljivi ter raje vzpodbujajo bolj aktivne igre. Otrokom so tako že od najzgodnejše mladosti predstavljeni različni modeli moškega in ženskega vedenja. Stereotipi naj bi delovali kot sheme, po katerih otrok razvršča in ureja informacije, ki se nanašajo na spol. Na ta način oblikujejo deklice feminino, dečki pa maskulino spolno shemo (Fireder, 2002:17).

2.4.3. Novo očetovstvo

Pojem očeta je skozi stoletja predstavljal avtoriteto, moč in oblast gospodarja družine. Ta model suverenega, ukazujočega patriarha današnji družbi ne ustreza več. Vloga moških kot partnerjev in očetov se počasi, a zanesljivo spreminja. Moški današnjega časa se osvobajajo spon preteklosti, vendar se zdi, da še niso uspeli razviti neke nove identitete modernega očeta. Mnogi zgodovinarji in sociologi govorijo o krizi očetovske identitete.

V. Kozmik poudarja, da je očetovstvo potrebno razumeti kot diskriminirano in spregledano identiteto. Meni, da so moški diskriminirani zaradi poudarjanja njihove poklicne kariere (javna sfera), prav tako kot so ženske diskriminirane zaradi poudarjanja materinstva (zasebna sfera) (Kozmik v Botticelli, 1999).

Pogosto se pojavlja pojem novega očetovstva; M. Jogan (2001) ga razlaga kot »celotistih vlog (in delovanj), s katerimi se moški kot oče neposredno vključuje v vsa dela (od negovalnega, gospodinjskega, vzgojnega in emocionalnega), ki so nujna sestavina družinskega življenja«. Poudarja, da lahko moški nove lastnosti razvijejo le postopno in v praktičnem delovanju. Za širše spremembe je nujna tudi ustrezna institucionalna urejenost (podpora izobraževalnih, komunikacijskih, kulturnih, gospodarskih... ustanov). Kljub delni eroziji moškosrediščne kulture institucije v večini družb še vedno podpirajo tradicionalno moško vlogo. Kot nujno začetno potezo Joganova predlaga jasno zakonsko regulacijo očetovskega dopusta (daljšega, obveznega in neprenosljivega), ki bi prinesla pravičnejšo razporeditev bremen vzgojnega dela. Zgolj individualno usmerjanje k novemu očetovstvu namreč ni dovolj učinkovito in ne more voditi k širšim družbenim in kulturnim spremembam ter k obema spoloma bolj prijaznemu vsakdanjemu življenju (Jogan 2001:183-197).

Drugi avtorji opozarjajo, da je fenomen novega očetovstva problematika, o kateri ni najti enotne interpretacije ali konsenza. A. Švab razlaga, da je novo očetovstvo v postmodernosti definirano predvsem z večjo vpletenostjo očetov v (nova) razmerja z otroci. Vendar poudarja, da »njihov način participacije vključuje prijetnejša, manj rutinska, nezavezujoča opravila, medtem ko so partnerkam prepuščena vsa ostala opravila in skrb« (van Dongen v Švab, 2000:257). Očetova dejanska vpletenost se izkaže za počasen proces. Razlog je morda v tem, da so očetje sedaj dvojno

obremenjeni (s kariero in družinskim delom), vendar je ta dvojna obremenjenost ženskam že dolgo dobro znana. Švabova kot dejanski vzrok za počasno vključevanje očetov v družinsko delo navaja njihovo negotovost, kako očetovati. Ideologija novega očetovstva namreč ne zagotavlja "socializacije" v očetovstvo, v prakse očetovanja. Ženske so večšine materinjenja interiorizirale vse svoje življenje, moških pa njihovi starši niso pripravljali na aktivno očetovsko vlogo. Postmoderni očetje zaradi pomanjkanja izkušenj niso vešči kompleksnejših aktivnosti in se v novi vlogi pogosto slabo znajdejo. Zato so prakse novega očetovstva večinoma omejene na asistenco preobremenjenim ženskam in zaenkrat še ne ustvarjajo resnične komplementarnosti ženski vlogi (Švab; 2000:259-261).

Strinjam se z opažanjem, da je kljub nekaterim spremembam starševstvo še vedno močno feminizirano, obravnavano predvsem kot materinstvo, medtem ko je vloga očeta drugotnega pomena. Zanimajo me razlogi za takšno stanje in zakaj so spremembe na tem področju tako počasne. Uspela sem identificirati dva ključna razloga:

a) ideološka dediščina iz preteklosti

Moški so stoletja izpolnjevali predvsem vlogo "bread-winnerja", materialnega preskrbovalca družine. Partnerske odnose sta zaznamovala dominacija moških in odvisnost žensk. Danes so odnosi precej drugačni, vendar se moški zahtevani novi vlogi skrbnih in ljubečih očetov težko prilagodijo. Obremenjeni so s številnimi stereotipi o za moške "neprimernih" lastnostih in delovanjih (npr. čustvenost, skrb za otroke...). Poleg tega se v vlogi aktivnih, soudeleženih očetov težko znajdejo, saj jih nanjo ni nihče ustrezno pripravil.

b) mistifikacija materinstva

Skozi vso zgodovino moške avtoritete in ženske podrejenosti so imele ženske v rokah en sam resnično močan adut: sposobnost rojevanja in reprodukcije človeške vrste. Na tem področju so bile nenadomestljive. Rojevanje in vzgoja sta bila toliko časa vezana izključno na žensko, da se je okrog nje spletel mit o materi kot edini sposobni za starševstvo. Nasploh je bil ideal ženske v preteklosti praviloma predstavljen kot lik ljubeče matere. V slovenskem kulturnem prostoru je ta podoba še toliko bolj izrazita, saj je Cankar trpeči in razdajajoči se materi nadel dodaten svetniški sij. Ocenjujem, da je mit o materinstvu še danes pomemben razlog izključevanja moških iz vzgoje otrok.

Po eni strani se sodobne ženske res pritožujejo nad preobremenjenostjo in od partnerja zahtevajo prevzem določenih obveznosti, vendar mu hkrati pogosto odrekajo enakopravnost v starševski vlogi. Mnogo žensk partnerja sicer vključuje v vzgojo otroka, vendar ne priznavajo, da bi lahko bil (ali postal) zanj enako usposobljen kot one. Matere še vedno na nek način odrivajo partnerje, da bi ohranile svojo edinstveno vlogo, svojo nenadomestljivost, svoj svetniški sij.

Potrebo po demistifikaciji materinstva kot pogoju za uspešno novo očetovstvo poudarja tudi P. Brajša. Meni, da moramo »...*sneti materinstvo s svetega in posvečenega prestola, ga postaviti na realna tla, osvoboditi stoletnih usedlin ter posodobiti s spoznanji sodobne znanosti in vsakodnevne prakse. Materam je treba odstraniti svetniški sij, ki jim ne pripada in je zanje postal že pretežak, še bolj pa pritiska na otroka. ...Šele tedaj, ko bomo demistificirali materinstvo in emancipirali očetovstvo, lahko pripravimo pot za trezno in objektivno razmišljanje o sodobnem starševstvu. Samo na ta način lahko materinstvo in očetovstvo, ki sta združena v skupnem starševstvu, uresničita svoj osnovni cilj, vzgojo nove generacije svobodnih in ustvarjalnih, zadovoljnih in srečnih prihodnjih rodov.*« (Brajša; 1987:12).

Z demistifikacijo materinstva pridobijo vsi: žensko vključenost moškega v družinsko delo razbremeni, moškega pa obogati, saj mu omogoči dodaten čustven razvoj in tesno povezanost z otrokom. Najpomembnejša je verjetno za otroka, ki lahko na ta način ob odraščanju občuti resnično bližino in ljubezen obeh staršev.

Pomembno je, da ženska partnerja povabi k sodelovanju in mu pomaga razviti pristen odnos z otrokom. Moški so namreč že zaradi biologije v slabšem izhodiščnem položaju. Nosečnost in dojenje, med katerima se razvijejo tesne vezi z otrokom, pripadata izključno materi. V prvih mesecih življenja je zato otroku bližje mati. Oče mora nadoknaditi zamujeno, in pri tem ponavadi potrebuje pomoč in podporo partnerke. Vključenost očeta pri negi in varstvu otroka mora biti želja obeh staršev.

Doslej smo govorili o moških, ki so pripravljeni prevzeti vlogo "novih očetov", vendar imajo pri tem določene težave. Opozoriti želim na dejstvo, da aktivnost in udeležba pri družinskem delu nikakor ni želja vseh moških. Mnogi se namerno izogibajo prevzemu dela starševskih in gospodinjskih obveznosti in raje ohranjajo udobnost svojega položaja (neobremenjenost z gospodinjskim delom).

2.4.4. Pomen prisotnosti moških vzgojiteljev v vrtcih

Vrtec je vzgojno-varstveni zavod, kar pomeni, da je njegova naloga ne le varstvo otrok, ampak (celo primarno) tudi njihova vzgoja. Otroci se v času, ki ga preživijo v vrtcu, naučijo ogromno novih stvari. Vzgojiteljice malčke učijo risati, peti, plezati po igralih, pravilno jesti... Gre za načrtovane aktivnosti, pri katerih se otroci naučijo določenih spretnosti. Vendar otroci pridobivajo nova znanja tudi na drugih nivojih: osvajajo npr. spretnosti medosebne komunikacije in ponotranjajo vedenjske vzorce in vloge ljudi okrog sebe. Ta znanja so prav tako izrednega pomena, čeprav poteka njihovo učenje veliko manj načrtno in nadzorovano. Pomembno je, da se zavedamo ogromne količine različnih znanj, ki se v vrtcih prenašajo na otroke. Ne gre zgolj za varstvo med odsotnostjo staršev, gre za zelo intenzivno vzgojo. Moški vzgojitelj s svojo prisotnostjo v vrtcu vpliva na otroke, na njihovo vzgojo in razvoj. Vpliv ocenjujem kot zelo pozitiven, in sicer iz naslednjih razlogov:

- V prejšnjem poglavju smo prišli do enotnega zaključka, da je za optimalen osebni razvoj otroka pomembna aktivna vključenost obeh staršev v vzgojo. Idealno naj bi vzgajala ženska in moški. V okviru družine sta to mati in oče, v vrtcu pa vzgojiteljica in vzgojitelj.
- Prisotnost moških v vrtcih je predvsem pomembna za otroke iz družin, kjer so očetje odsotni ali pa so (pogostejše) sicer prisotni, vendar neudeleženi v vzgoji. Mnogi očetje še vedno ne prepoznavajo in ne opravljajo svoje pomembne vloge pri otrokovi vzgoji. Nekateri nočejo, drugi nimajo časa, tretji preprosto ne znajo sodelovati in ostajajo le opazovalci otrokovega odraščanja. Za otroke, ki v okviru družine nimajo možnosti druženja in z odraslim moškim, je še posebno pomembno, da dobijo takšno priložnost v vrtcih. Ponovno poudarjam, da sodelovanje moškega v vzgoji ni ne pogoj in ne zagotovilo za uspešno vzgojo otroka, vendar je vključenost kvalitetne vzgoje s strani moškega vseeno pozitiven in dobrodošel prispevek k oblikovanju otrokove osebnosti.
- Z vidika psihoanalize prisotnost moških v vrtcih olajša pravilno identifikacijo dečkov. Njihova izkušnja ob spremembi spolne identitete poteka nekoliko

manj travmatično, saj imajo tudi (ali vsaj) v vrtcu ob sebi moškega vzornika, ki ga lahko posnemajo. To nadalje pomeni, da koncepta moškosti morda ne bodo več definirali zgolj negativno, skozi poudarjanje različnosti od ženskega spola. Posledično moški (vsaj iz teh vzrokov) morda ne bodo več čutili, kako morajo ves čas dokazovati svojo različnost in superiornost glede na ženske. Prav tako bodo lažje prevzeli tradicionalno "ženske" osebnostne lastnosti. Dečki lahko potrebo po spremembi spolne identitete namreč občutijo na različne načine in različno intenzivno. Razlike med skupinami so celo zelo verjetne; raziskave kažejo na to, da odrasli moški, pri katerih je v vzgoji intenzivno sodeloval tudi moški, negovanja in izražanja čustev ne opredelijo kot v nasprotju s konceptom moškosti. V otroštvu so se namreč navadili, da so te lastnosti naravne tudi za moške (Williams, 1995:115-117).

- Prisotnost moških vzgojiteljev v vrtcih je pomembna tudi zaradi tega, ker so med sodelavkami večinoma zelo zaželeni. Ženske z njimi rade in z veseljem sodelujejo in si želijo delati v ekipi z moškim vzgojiteljem. Vsi mešani vzgojiteljski pari, ki sem jih spoznala pri opravljanju praktičnega dela naloge, so bili zelo dobro usklajeni. Prisotnost moških je prispevala k bolj sproščenemu, a hkrati dinamičnemu vzdušju. Na ta način je bila ustvarjena zelo prijetna delovna atmosfera, ki je zagotovo pomemben dejavnik kvalitete dela vzgojiteljev in pozitivno vpliva na vzgojo otrok.
- Kot najpomembnejši vpliv moških vzgojiteljev v vrtcih ocenjujem dejstvo, da ti moški s svojo aktivno udeležbo v vzgoji rušijo mnoge stereotipe o tipično moških ali ženskih lastnostih. Staršem in otrokom vsak dan znova dokazujejo, da so sposobni nege, vzgoje in skrbi za otroke. Svojo vlogo opravljajo prav tako dobro kot ženske in na ta način vzpostavljajo zaupanje v moške sposobnosti za vzgojo. Predvsem pa so s svojim so ravnanjem zgled otrokom. Na nek način "legitimizirajo" vse tiste krasne lastnosti in čustva, ki jih dečki sicer ne upajo sproščeno izražati in čutiti, ker naj bi bile v nasprotju s konceptom moškosti. Naučijo jih, da so moški lahko enakovredno udeleženi v vzgojnem in gospodinjskem delu. Otroci spoznajo, da te stvari zmorejo tudi dečki. Ne zdi se jim samoumevno, da jih bodo opravljale le deklince.

3. MOŠKI V SLOVENSKIH VRTCIH

Med slovenskimi moškimi vzgojitelji sem opravila poglobljene intervjuje, s katerimi sem želela oceniti predvsem njihovo počutje znotraj tega tradicionalno ženskega poklica. Intervjuvala sem sedem vzgojiteljev, od katerih so štirje zaposleni v vrtcih na območju Celja, trije pa v ljubljanskih vrtcih. Stari so med 28 in 42 let, večina jih ima že vsaj nekaj let delovne dobe na mestu vzgojitelja.

Da sem jih našla, sem najprej vzpostavila telefonski stik z ravnateljicami vrtcev ter jih vprašala, ali imajo med zaposlenimi kakšnega moškega ter ali smem z njim opraviti intervju za diplomsko delo. V vseh vrtcih sem dobila dovoljenje za intervju, vendar sem pričakovala, da bo kdo od vzgojiteljev sodelovanje zavrnil. Njihov odziv me je nadvse pozitivno presenetil – prav vsi so se bili z veseljem pripravljene srečati z mano. Pogovori so potekali sproščeno in kljub temu, da sem se dotaknila precej občutljivih tem (npr. vprašanje enakovrednega obravnavanja spolov, nesoglasja s sodelavkami...), se zdi, da so vzgojitelji odgovarjali iskreno in brez zadržkov.

Intervjuji so bili opravljeni med aprilom in junijem 2004. Potekali so v vrtcih (med delovnim časom ali takoj po njem), v povprečju so trajali pol ure. Vsi pogovori so posneti in shranjeni v obliki zvočnega zapisa, nekateri pa so v celoti izpisani tudi v prilogi diplomskega dela. Imena intervjuvancev sem ob zapisovanju odgovorov spremenila, da bi ohranila njihovo anonimnost.

Vprašanja v intervjuju so bila razdeljena na tri vsebinske sklope. V prvem sklopu sem želela ugotoviti razloge, zakaj so se odločili za ta poklic, pa tudi odziv okolice na to odločitev. Zanimala me je pridobljena izobrazba vzgojiteljev, trajanje zaposlitve na tem delovnem mestu in poklicni načrti v prihodnosti.

Drugi sklop vprašanj ugotavlja, kako se moški počutijo v pretežno ženskem kolektivu sodelavk. Uporabljajo kakšne posebne strategije za poudarjanje svoje spolne identitete? Preverjam, ali so bili vzgojitelji zaradi svojega spola kdaj obravnavani diskriminatorno ali deležni kakšnih privilegijev.

Z vprašanji v tretjem sklopu sem dala vzgojiteljem možnost za razmislek, zakaj je v Sloveniji v tem poklicu zaposlenih tako malo moških. Zanimalo me je tudi mnenje vzgojiteljev o pozitivnih vplivih večje prisotnosti moških v vrtcih na vzgojo otrok.

3.1. Izbira poklica

Večina izmed intervjuvanih vzgojiteljev v svojem poklicu ni pristala zgolj po naključju, šlo je za dalj časa načrtovano odločitev. V skladu s tem imajo opravljeno ustrezno izobrazbo na pedagoški fakulteti, smer predšolska vzgoja. Ta element me je nekoliko presenetil; pričakovala sem, da je večina moških vzgojiteljev v poklic zatavala po spletu različnih naključij, nato pa (morda presenečeno) ugotovila, da jim poklic ustreza in v njem ostala. Vendar je stanje v resnici drugačno, intervjuvani moški imajo predhodno opravljeno fakultetno pedagoško izobrazbo. Verjetno so razlog za takšno situacijo predvsem vedno strožji predpisi o tem, kdo in s kakšno izobrazbo sme opravljati delo vzgojitelja. Oseb brez ustrezne izobrazbe, ki bi jih na to delovno mesto pripeljala različna naključja, vrtci ne smejo zaposlovati.

Večina (pet) intervjuvanih vzgojiteljev je pred zaposlitvijo v vrtcu nekaj let opravljala drugo delo, vendar v njem niso bili zadovoljni. Zaradi veselja do dela z otroki so se po končani srednji šoli in nekaj letih delovnih izkušenj, ki jim niso prinesle pričakovanega zadovoljstva, vpisali na pedagoško fakulteto in pridobili ustrezno izobrazbo za poklic vzgojitelja.

Eden izmed vzgojiteljev razlaga oblikovanje svoje odločitve: *»V bistvu imam narejeno srednjo šolo tehnične smeri, elektro. V tem poklicu sem tudi tri leta delal, vendar to ni bilo tisto pravo, zato sem se odločil za nadaljnje izobraževanje na pedagoški fakulteti. Težko bi natančno pojasnil razloge za svojo odločitev, čeprav sem o njih pogosto razmišljal. Pot je pač tako nanesla. Želel sem imeti bolj dinamično službo, v kateri bi imel več stika z ljudmi. Otroke sem imel vedno rad, tako da sem se odločil za študij predšolske vzgoje in se proti koncu študija, mislim da je bilo v tretjem letniku, zaposlil v vrtcu.«* (Andrej, 28 let)

Okolica je pri večini moških njihovo odločitev za vzgojiteljski poklic sprejela z začudenjem, vendar ne posebno negativno. Večina moških se je že prej zelo rada ukvarjala z otroki, zato je bila izbira tega poklica logičen naslednji korak. Pri starših, ostalih sorodnikih in prijateljih odločitev zato ni naletela na odklonilen odnos, večinoma pa je bilo vseeno prisotnega nekoliko začudenja: *»Ja, od začetka so bili precej začudeni. Mislim, nekaj časa so me vsi spraševali: "Ja, kaj boš pa ti v vrtcu delal?" Ne vem, v bistvu si ljudje po eni strani nekako težko predstavljajo, kaj naj bi*

kot moški počel v vrtcu. Čeprav čez nekaj časa, ko se je vse že malo uteklo, jim je pa nekako kar vseč postalo. Ko so videli, da se tu res dobro počutim, da sem se našel.» (Igor, 31 let)

Drug moški opisuje odziv prijateljev tako: *»Večina mojih prijateljev je vzela ta moj poskus zaposlitve v vrtcu kot enega mojih ekscentričnih izpadov, ki so jih bili sicer vajeni.«* (Primož, 35 let)

Pri dveh izmed intervjuvanih vzgojiteljev je imel do njune odločitve sprva odklonilen odnos predvsem oče, ki je upal na bolj "resno" kariero za svojega sina: *»Komentar mojega očeta: "Kdaj si boš našel zaresno službo?"«*. (Primož, 35 let)

Oče je bil sinovo zaposlitev v poklicu vzgojitelja pripravljen sprejeti zgolj kot neko trenutno rešitev, kot začasen način preživljanja med čakanjem na to, da se bo fantu ponudila možnost boljše službe. Ni se želel sprijazniti s tem, da bi bila zaposlitev na delovnem mestu vzgojitelja namerna in trajna odločitev njegovega potomca.

Velika mera začudenja je bila sprva pogosto prisotna tudi pri starših predšolskih otrok, ki si nekako niso mogli predstavljati, da bo njihovega otroka varoval moški. Eden izmed vzgojiteljev takole opisuje svojo izkušnjo: *»Nikoli ne bom pozabil prvih dveh mesecev v novem okolju, pa tudi ne sprejema in obrazov otrok in njihovih staršev. Začudenje, začudenje in še enkrat začudenje. Težko je bilo prenesti vse te nejeverne poglede, še bolj težko pa je bilo tem nejevernim obrazom dokazati, da si "pravi moški" za njihove otroke. In otroci so bili tisti, ki so moje delo povzdignili in ga z navdušenjem odnesli domov.«* (Dejan, 28 let)

Vsi intervjuvani vzgojitelji se v svojem poklicu odlično počutijo in ga z veseljem opravljajo. Svojega dela ne jemljejo le kot začasno službo. Večina jih je v tem poklicu zaposlenih že več let in nameravajo tudi v prihodnosti ostati na istem delovnem mestu ali pa napredovati znotraj istega poklicnega področja. Nihče nima namena poizkusiti narediti kariero na drugem poklicnem področju. Nekateri omenjajo pozitivno vzdušje in sproščenost, v kateri opravljajo svoje delo. Veliko jim pomeni igra z otroci, v katero se znajo vživeti in v njej tudi sami uživati. Iz službe se vračajo sproščeni in neobremenjeni s težavami, ki jih domov z delovnega mesta ponavadi prinašajo ljudje, zaposleni v bolj stresnih poklicih. Ti elementi se jim zdijo zadostno nadomestilo za nizko plačilo.

Eden izmed vzgojiteljev opisuje počutje v svojem poklicu: *»Kako se počutim v izbranem poklicu vzgojitelja predšolskih otrok? Z leti, izkušnjami in licenco, ki jo bom pridobil v kratkem, čedalje bolje.«* (Primož, 35 let)

Moški, ki se je pred zaposlitvijo v vrtcu petnajst let ukvarjal s prodajo različne računalniške opreme, pravi: *»Prvič v življenju opravljam poklic, ki ga občutim kot svoje poslanstvo. Za plačilo pa me otroci vsak dan kaj novega in koristnega naučijo.«* (Simon, 42 let)

3.2. Počutje znotraj ženskega kolektiva

Načeloma se vzgojitelji s svojimi sodelavkami zelo dobro razumejo. Počutijo se sprejete in večinoma se jim zdi, da si vzgojiteljice želijo voditi skupino otrok skupaj z moškim sodelavcem. Nestrpnost do nasprotnega spola se pojavlja zgolj izjemoma. Tudi ob začetnih izkušnjah opisujejo moški zelo pozitiven sprejem pri sodelavkah, ki so jim bile pripravljene prijazno pomagati pri uvajanju v delo in pridobivanju potrebnih izkušenj: *»Ko sem začel delati, je bil to zame velik izziv in mislim, da sem bil tisto leto lepo sprejet. Mislim, da je bila tista vzgojiteljica za začetek prava zame. Začela sva delati v popolnoma sproščenem vzdušju, kar so takoj začutili tudi otroci. Po tistem sem vsako leto menjal sodelavko in moram reči, da zaenkrat nisem imel nobenih problemov s sodelovanjem.«* (Andrej, 28 let)

Negativno izkušnjo pri delu s sodelavko opisuje samo eden izmed intervjuvanih vzgojiteljev: *»Kmalu mi je dala jasno vedeti (uradno sva bila po položaju v skupini enaka), da je ona usposobljena (šolana) vzgojiteljica, jaz pa sem dodatek, ki je službo dobil samo zaradi spola.«* (Primož, 35 let). Vendar gre tudi v tem primeru zgolj za nesoglasje z eno izmed zaposlenih žensk, saj isti intervjuvanec opisuje zelo prijazen sprejem pri ostalih sodelavkah.

Sicer pa vzgojitelji poudarjajo, da njihov poklic ne glede na spol zahteva veliko mero medsebojnega prilagajanja, sodelovanja in spoštovanja: *»Ena izmed tistih lastnosti, ki jih človek v tej službi mora imeti, je fleksibilnost glede odnosov. Če ne znaš sodelovati, je vseeno, katerega spola si.«* (Andrej, 28 let)

3.2.1. Strategije za ohranjanje spolne identitete

V teoretičnih izhodiščih omenjam štiri strategije, s katerimi moški, zaposleni v tradicionalno ženskih poklicih, poudarjajo in ohranjajo svojo spolno identiteto (poglavje 2.3.3.).

Strategije so naslednje:

- Izbira moškega področja znotraj poklica
- Poudarjanje moških elementov v poklicu
- Napredovanje na višje administrativne položaje
- Odtujitev od dela

Zdi se, da uporabljajo slovenski vzgojitelji zgolj prvi dve izmed omenjenih strategij. Pri nikomur izmed intervjuvanih moških nisem opazila odtujenosti od dela – nasprotno, svoj poklic opravljajo z veseljem, navdušenjem in ponosom.

Tudi želje po napredovanju na višje administrativne položaje med intervjuvanimi vzgojitelji ni bilo zaslediti: *»Sam nimam nobenih ambicij postati ravnatelj in delati v pisarni. Slišal sem že, da se moški radi odločijo za administrativna dela, ampak jaz nisem tip za papirje.«* (Damjan, 31 let)

Nekateri izmed vzgojiteljev so sicer želeli napredovati, vendar zgolj znotraj svojega poklicnega področja. V prihodnosti so nameravali pridobiti le višji strokovni naziv (in z njim postati upravičeni do višje plače), sicer pa so želeli še naprej opravljati isto delo.

Pogosto pa se pojavljata poudarjanje moških elementov v poklicu in izbira moškega področja znotraj poklica. Intervjuvani moški brez izjeme navajajo določeno delitev dela med vzgojiteljema in menijo, da se je ta delitev pojavila zaradi njunih različnih spolov: *»Vsak moški ima verjetno bolj "moške" igre. Ponavadi ne vidim, da bi vzgojiteljice z otroci tekale, igrale nogomet, ali pa da bi recimo skupaj kaj žagali in tako naprej. Jaz pa mogoče ne plešem toliko z njimi, pa takšne stvari.«* (Jure, 32 let)

Kljub temu omenjene delitve dela ne dojemajo kot strategije za poudarjanje svoje moškosti, ampak se jim zdi pač naravno, da določena področja pokrivajo moški: *»Ja, (delo imava razdeljeno), ampak to je bolj tako, kot ne bo šla na primer žena pri avtomobilu "bremze" menjati, ampak bo mož to uredil. Takšno delitev zagotovo imava. Meni se zdi neumno, da bi šla ona ležalnike postavljati, ker ni več zelo mlada in ji ne*

privoščim tega. Čeprav jih potem jaz vedno postavljam, se mi to ne zdi nič narobe.» (Jure, 32 let). V tem primeru je razlog delitve dela pravzaprav razlika v starosti, ne v spolu.

Prav tako pri delitvi dela ne gre za fiksno domeno; večinoma bi bili moški tiste aktivnosti, ki jih največkrat vodijo sami, na željo sodelavk pripravljeni prepustiti njim: *»Jaz večinoma vodim športne aktivnosti, že zaradi tega, ker je to bolj moje področje. Ne bi pa imel recimo nič proti, če bi jih želela ona voditi. ... S sodelavko sva se preprosto pogovorila, katera področja so pri katerem od naju bolj vidna (kdo neko aktivnost lažje vodi, ali pa ima na tistem področju več idej), in sva si na podlagi tega razdelila aktivnosti.«* (Andrej, 28 let)

Na splošno ocenjujem, da imajo vsi intervjuvani vzgojitelji močno in utrjeno zavedanje o svoji moški spolni identiteti. Kljub temu, da večinoma ne podpirajo tradicionalne, stereotipne predstave o moškosti (in jo s svojim delovanjem celo razbijajo), se jim lastna spolna identiteta ne zdi ogrožena, počutijo se prav toliko "moški" kot vsi ostali predstavniki njihovega spola. Zato je težko reči, da našete strategije za ohranjanje spolne identitete namenoma uporabljajo za to, da upravičijo svojo prisotnost v feminiziranem poklicu.

3.2.2. Razlike v obravnavanju moških in žensk

V tem sklopu sem preverjala, ali so moški vzgojitelji v vrtcih obravnavani enakovredno kot njihove ženske sodelavke.

Zanimalo me je, ali so jim pri izboru na delovno mesto morda dali prednost pred kandidatkami ženskega spola. Skoraj vsi izmed intervjuvanih vzgojiteljev se strinjajo, da so moški v vrtcih zelo zaželeni. Precej enotni so si, da obstaja verjetnost, da bo vrtec ob izboru na delovno mesto dal prednost moškemu kandidatu pred enako usposobljeno žensko: *»Verjetno si vsak vrtec želi skupino, v kateri bo imel tudi fanta. Če je še nima, bo verjetno dal prednost moškemu.«* (Jure, 32 let)

Priznavajo tudi, da so kot moški v ženskem kolektivu pogosto deležni drobnih privilegijev. Kljub temu poudarjajo, da moški spol (čeprav pomeni določene prednosti) sam po sebi še ne zagotavlja zaposlitve in da so privilegiji omejeni: *»V pedagoških poklicih radi vidijo, da se moški odločajo zanje. Vendar to ne pomeni, da boš takoj dobil službo in da boš "po rokah nošen". Če ni prostega delovnega mesta, ne boš dobil službe.«* (Damjan, 31 let)

»Sam se nisem nikoli počutil posebno privilegiranega. Malo ti že včasih "skozi prste pogledajo", vendar ni tako očitno, da bi lahko človek to izrabljal.« (Jure, 32 let)

Nekateri vzgojitelji opažajo obratno situacijo, saj včasih naletijo na skeptičen sprejem tako pri starših otrok kot tudi znotraj delovnega kolektiva. Zaradi njihovega, za ta poklic neobičajnega spola, je njihovo delo še bolj pod drobnogledom. Venomer morajo paziti, da delo opravljajo zares profesionalno, saj so vsaj na začetku morda bolj kot ženske sodelavke izpostavljeni nenehnemu nadzoru in kritikam. Od ženske okolica avtomatsko pričakuje materinska čustva; sposobnost skrbeti za otroke naj bi ji bila kot ženski dana sama po sebi. Pri moških ni tako: ker vzgoja otrok tradicionalno ni njihova naloga, marsikdo podvomi, ali so zanje res primerni. Staršem in sodelavkam mora moški vzgojitelj najprej dokazati, da zmore svoje delo kvalitetno opravljati: *»V začetku je bilo zelo lepo delati, kmalu pa sta se začeli dve zelo naporni leti, ko sem porabil ogromno energije samo za to, da sem si pridobil poklicno spoštovanje, da so me začele sodelavke sprejemati kot enakovrednega in nisem bil samo nekdo, ki popestri delovno okolje.«* (Primož, 35 let)

Vzgojitelje sem povprašala tudi o tem, ali so jih sodelavke in vodstvo kdaj opazno spodbujali k napredovanju in ali ocenjujejo, da imajo za napredovanje morda boljše možnosti od sodelavk. Vsi vzgojitelji se strinjajo, da so njihove možnosti za napredovanje v karieri popolnoma enake kot možnosti žensk.

Napredovanje namreč poteka po sistemu zbiranja točk (del iz dodatnih aktivnosti in del iz izobraževanja) v triletnih delovnih obdobjih. Če kandidatu v določenem obdobju uspe zbrati zahtevano število točk, lahko na Ministrstvu za šolstvo, znanost in šport zaprosi za podelitev višjega strokovnega naziva. Kriteriji ministrstva so zelo strogi in se enako dosledno aplicirajo na oba spola.

Nekateri izmed intervjuvanih moških omenjajo spodbudo za napredovanje, ki prihaja s strani sodelavk in nadrejenih. Vendar si sami ne želijo položaja v vodstvu vrtca, saj

uživajo v delu z otroci in ga ne želijo zamenjati za dolgočasnejše, čeprav bolje plačano delo v administraciji: *»Ne vem... meni je res fino delati z otroci, rad se igram z njimi, v redu se razumemo. Enostavno se mi zdi, da ne bi mogel zdržati ves čas v pisarni, pa samo neke obrazce izpolnjevati, pa nekaj računati pa tako.«* (Igor, 31 let) Njihove ambicije segajo večinoma le do napredovanja znotraj poklica (pridobitev višjega strokovnega naziva in povečanja plače).

Pri intervjuvanih vzgojiteljih sem želela preveriti, če so bili zaradi spola kakorkoli diskriminirani. Zanimalo me je, ali se je kdorkoli do njih brez pravega vzroka obnašal sovražno, kakor da jim želi pokazati, da kot moški ne spadajo v vzgojiteljski poklic.

Vsi so zatrdili, da se jim kaj takšnega še ni zgodilo. Izjemoma se sicer pojavljajo določena nesoglasja, ki včasih preidejo celo v prepir, vendar vzgojitelji ne ocenjujejo, da bi se ti konflikti oblikovali na podlagi njihovega številčno inferiornega spola:

„Ne, ne, nikoli. Lahko imaš negativno izkušnjo z določeno osebo, samo to je drugo. Zaradi spola pa ne. Zagotovo ne.“ (Jure, 32 let)

Na splošno so med sodelavkami zelo dobro sprejeti in se v ženskem kolektivu tudi prijetno počutijo. Skoraj brez izjeme zatrjujejo, da nikoli niso dobili vtisa, da bi bili zaradi svojega spola nezaželeni v poklicu: *„Ne, nikoli nisem imel občutka, da ne bi bil zaželen. Morda se kdaj pojavi kakšno rahlo ljubosumje, vendar ni poudarjeno. Osebnostno nisem nikoli prihajal v konflikte.“* (Damjan, 31 let)

3.3. Zakaj tako malo moških?

V zadnjem sklopu vprašanj me je zanimalo mnenje vzgojiteljev o tem, zakaj je v njihovem poklicu zaposlenih tako malo predstavnikov moškega spola.

Je glavni razlog to, da je poklic tradicionalno ženski in se moški zato v njem počutijo neprijetno, ali pa gre bolj za nizek status poklica (nizka plača, slabe možnosti napredovanja...)? Eden izmed vzgojiteljev odgovarja: *»Verjetno je sedanje stanje v glavnem posledica vrednot, ki vladajo v naši kulturi. Stereotipi vlog. V naši kulturi moški ne spada k tem poklicem, njegova prihodnost ni v delu z otroki. Za moškega to nekako ni "normalno", bi rekel, čeprav v resnici seveda je normalno. Ampak vseeno se*

moški tega mogoče malo bojijo. Tega: "nisem ženska, da bi to opravljal". Moški ego ima svoje strahove.

Po drugi strani pa tudi zdaj, ko smo usmerjeni bolj k pridobivanju materialnih dobrin, ta služba ni... Ni v tej smeri.» (Andrej, 28 let)

Isti vzgojitelj opozarja še na drug možen vzrok majhnega zanimanja moških za poklic vzgojitelja: *»Mogoče je razlog tudi to, da moški preprosto niso navajeni, da bi na ta način doživljali svoje delo in svojo kariero. Preprosto ne pomislijo na to, okolica jim ne da dovolj vzpodbud v tej smeri. Če bi se v družbi pokazalo kot pozitivno, da moški opravljajo poklic vzgojitelja, bi se zanj verjetno odločilo dosti več moških.« (Andrej, 28 let)*

Eden izmed vzgojiteljev je po devetih mesecih dela v vrtcu ta poklic začasno opustil. Kot razloge za svojo odločitev navaja predvsem nizko plačo in to, da je okolica njegovo zaposlitev težko sprejela:

»Plača je bila zelo nizka. Ekonomski status mi je z redno službo krepko padel, brez zalog, pridobljenih med priložnostnim delom v tujini, ga ne bi obdržal. Moja intimna zveza z dekletom se je začela krhati, nekako ni mogla sprejeti tega, da sem šel v vrtec in nisem dokončal študija... ". (Igor, 31 let)

Vendar je ta moški kljub naštetim težavam kmalu ugotovil, da močno pogreša delo z otroki, zato se je že po nekaj mesecih ponovno zaposlil kot pomočnik vzgojiteljice. Sedaj je v vrtcu zaposlen že deveto leto in namerava v poklicu tudi ostati.

Povzamem lahko, da so intervjuvani vzgojitelji med vzroki za nizko udeležbo moških v poklicu vzgojitelja na prvo mesto večinoma postavljali dejstvo, da je poklic tradicionalno ženski in se moški zaradi tega zanj neradi odločijo, saj se bojijo stereotipov in obsodb okolice. Tudi plača se jim zdi zelo pomemben dejavnik, ki interese moških odvrča od tega poklica. Številni so poudarili, da jim osebno denar ne pomeni veliko, vendar je višina plače za večino ljudi eden bistvenih dejavnikov pri izbiri poklica. Omenjeno je bilo tudi to, da se moški na poklic vzgojitelja sploh ne spomnijo kot na eno izmed možnih zaposlitev.

3.4. Mnenja vzgojiteljev o pomembnosti prisotnosti moških v vrtcih

Zanimalo me je tudi mnenje vzgojiteljev o tem, kaj pozitivnega lahko kot moški prinesejo k vzgoji otrok v vrtcu. Skoraj vsi intervjuvanci so omenili, da se z njihovo prisotnostjo v vrtcu ponovi situacija, ki je za vzgojo otroka optimalna in naravna v okviru družine: vzgoja s strani obeh staršev (spolov). Menijo, da se njihov način vzgoje in ukvarjanja z otroki razlikuje od tistega, ki ga uporabljajo sodelavke.

Eden izmed vzgojiteljev omenja tudi problem ločenih staršev. Otroci ločenih družin praviloma živijo z materjo in so deležni samo ženskega načina vzgoje. Zanje je prisotnost moškega vzgojitelja v vrtcu zato še posebno pomembna: *»Že v osnovi je tako, da ima otrok očeta in mamo, zato se mi zdi prav, da je tako tudi v vrtcih. To je zagotovo boljše za otroka. Sploh pa zato, ker je veliko ločenih staršev, pri otrocih se to zelo pozna. Marsikatera mamica ravno zaradi tega otroka veliko raje vpiše v skupino, ki jo vodita moški in ženska.«* (Jure, 32 let)

Drug vzgojitelj opaza problem odsotnosti očetovega vpliva celo v družinah, ki vključujejo oba starša: *»V našem času imajo družine zelo malo časa zase. Zaradi posvečanja karieri imajo otroci pogosto na voljo samo enega starša, in ponavadi je to mama. S tega vidika otroci vsaj v vrtcu spoznajo moško vlogo. In to ne tisto tradicionalno moško vlogo, ampak... jaz bi rekel, da normalno moško vlogo.«* (Andrej, 28 let)

Kot vidimo, opozarja vzgojitelj tudi na to, da s svojim delom v vrtcu razbija tradicionalne stereotipe glede spolnih vlog moškega in ženske. Ali morda celo bolje: preprečuje, da bi se v njegovi skupini med otroci sploh oblikovali. Z otroci zna biti nežen, jih potolažiti, tudi on jih uspava in jim bere pravljice. Hkrati je visok, atletske postave ter globokega, odločnega glasu. Takšen moški s svojim delovanjem otrokom posredno sporoča, da je tudi "pravi moški" sposoben čustev, nežnosti, empatije... To se mi zdi izjemno pomemben delež, ki ga k vzgoji (predvsem k vzgoji fantkov) prispevajo moški v vrtcih. Dečki, ki svoje vzgojitelje spoznavajo, občudujejo in posnemajo, se tudi sami kasneje kot odrasli moški morda ne bodo bali izražati svojih čustev. Morda se zaradi tega ne bodo histerično izogibali vseh (sicer pozitivnih) lastnosti, ki tradicionalno veljajo za ženske lastnosti.

Morda bodo zaradi te izkušnje spoznali, kako dragocena je aktivna udeležba moškega v vzgoji otrok, in se bodo tudi z lastnimi otroki več ukvarjali in te pridobljene vzorce prenašali naprej.

Isti vzgojitelj je problem stereotipne delitve vlog na moške in ženske opazil tudi sam in navaja več načinov, kako se mu je skušal izogniti: *»Nekateri fantje niso razumeli, da na primer jaz brišem mizo. Eden izmed njih je to tudi podprl z besedami: "Moj oči pa doma ne briše mize" (zakaj jo pa ti, kot moški, brišeš?). S takratno sodelavko sva zato namenoma izbrala knjigo, ki govori o delitvi vlog, da sva otrokom nekako približala nesmiselnost teh stereotipov. ... Nekoč smo na primer za en dan zamenjali igro; rekel sem jim, naj se fantje igrajo v "kotičku", ki je ponavadi rezerviran za deklice, deklicam pa naj prepustijo svoje igrače. In fantje se nekako niso znašli, deklice pa so pokazale dosti več fleksibilnosti kot fantje, in so se lepo igrale.«* (Andrej, 28 let)

Opaža, da spolne vloge otrokom narekujemo že vse od rojstva dalje, ko pošiljamo novorojenim deklicam roza copatke, dečkom pa modre. Kasneje dobivajo deklice za igrače punčke in oblekice, dečki pa kocke in avtomobilčke.

Ker je otrokom delitev vlog vsiljena že vse od rojstva dalje, se pogosto sploh nimajo možnosti razvijati drugače kot po tradicionalnih, stereotipnih pričakovanjih okolice. Opazovanje vzgojitelja, ki se ne obnaša skladno s stereotipi, lahko moč njihovega delovanja na otroka vsaj nekoliko omili. Vzgojitelj predstavlja prikaz naravne moške vloge kot nasprotje stereotipov o moškosti, s katerimi so otroci sicer ves čas bombardirani. Osebnostno menim, da je to ena največjih prednosti, ki jih prinaša soudeležba moškega v vzgoji otrok.

3.5. Povzetek ugotovitev

Intervjuvani vzgojitelji so se za svoj poklic odločili predvsem na podlagi veselja do dela z otroki. Pred zaposlitvijo v vrtcu jih je večina poizkusila opravljati drug poklic, v katerem niso bili zadovoljni. Odziv okolice na odločitev za poklic vzgojitelja večinoma ni bil posebno negativen, vendar so se morali moški soočiti s precejšnjo mero začudenja s strani sorodnikov, znancev in prijateljev.

Vsi intervjuvani se v svojem poklicu dobro počutijo in ga v naslednjih letih ne nameravajo zapustiti.

Intervjuvani moški so se uspešno vključili v ženski kolektiv in menijo, da so jih sodelavke lepo sprejele. Ocenjujejo, da so kot moški v poklicu zelo zaželeni in priznavajo, da imajo za sprejem na prosto delovno mesto načeloma večje možnosti kot enako usposobljene ženske kandidatke. Opažajo, da so pri svojem delu deležni določenih privilegijev, vendar so ti privilegiji omejeni. Svoje možnosti za napredovanje v poklicu ocenjujejo kot popolnoma enake možnostim žensk.

Intervjuji z vzgojitelji torej zavračajo predpostavko o spolni nevtralnosti teorije o tokenizmu (Kanter). Kot manjšina znotraj ženskega kolektiva sicer izstopajo, vendar zaradi svoje drugačnosti niso marginalizirani. Nihče izmed vzgojiteljev nima občutka, da bi bil zaradi spola obravnavan diskriminatorno. Številčno prevladujoče ženske do moške manjšine nimajo negativnega odnosa; nasprotno, vzgojitelji se s sodelavkami večinoma zelo dobro razumejo in se počutijo popolnoma sprejete v ženski kolektiv. Nezaupanje v njihove sposobnosti za delo z otroki se pojavlja le redko.

Teorije Williamsove o učinku steklenega dvigala opravljeni intervjuji ne potrjujejo. Moški imajo določene prednosti pred ženskami ob izboru na delovno mesto, glede napredovanja pa so možnosti obeh spolov izenačene. Organizacijska dinamika moških ne potiska proti vrhu kar sama od sebe. Zaposlitev v vrtcu že sama po sebi ne ponuja velikih možnosti napredovanja. Z dodatnimi aktivnostmi in izobraževanjem vzgojitelji pridobivajo predvsem višje strokovne nazive in so na podlagi tega razvrščeni v višje plačilne razrede. Vendar še vedno ostanejo na istem položaju, na istem delovnem mestu in opravljajo isto delo (le plačilo je višje).

Ob tem je potrebno upoštevati dejstvo, da imenovanje zaposlenih v višje nazive ni interna odločitev posameznega vrtca, ampak je za to pristojno Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Gre za neosebne odločitve, ki potekajo na državnem nivoju in po vnaprej določenih postopkih. Zaposlenega ne poviša njegov predstojnik (ki ga pozna), ampak državna institucija. S tem se izniči možnost privilegiranja posameznih zaposlenih, za napredovanje imajo vsi enake možnosti ne glede na spol in ostale lastnosti. To seveda pomeni, da so možnosti za učinek steklenega dvigala v poklicu

vzgojitelja omejene. Vprašanje, ali bi bil ta učinek bolj opazen, če bi o napredovanju odločalo vodstvo posameznega vrtca, ostaja odprto.

Intervjuvani vzgojitelji menijo, da k vzgoji otrok prinašajo pomemben in dragocen delež, ki se razlikuje od deleža, ki ga prispevajo njihove ženske sodelavke. Poudarjajo, da so tako moški kot ženske v vrtcu sicer sposobni opravljati ista opravila, vendar se v praksi njihovo delo vseeno razlikuje: za določene stvari so večinoma zadolžene ženske, druge stvari ponavadi opravljajo moški. Kljub temu te delitve dela ne dojemajo kot način za poudarjanje svoje moške spolne identitete. Lastna moškost se jim zaradi zaposlitve v tradicionalno ženskem poklicu ne zdi ogrožena.

Kot razlog za nizko število moških v vzgojiteljskem poklicu večinoma navajajo prepričanje, da je poklic primeren zgolj za ženske. Mnogim moškim bi bilo zaradi tega verjetno neprijetno delati v njem (čeprav njim samim nikoli ni bilo neprijetno).

Drug pomemben dejavnik, ki verjetno marsikaterega moškega odvrne od delovnega mesta vzgojitelja, je nizka plača.

Pogosto pa se fantje, ki razmišljajo o svojih poklicnih možnostih, na ta poklic sploh ne spomnijo.

Vsi intervjuvani vzgojitelji menijo, da je njihova udeležba v vzgoji za otroke zelo pozitivna. Razlog vidijo predvsem v tem, da s svojo prisotnostjo v vrtcu obnovijo ideal osnovne družinske celice, ki naj bi delovala v okviru doma. Otroka, ki ga doma vzgajata mati in oče, naj tudi v vrtcu vzgajata ženska in moški. Menijo, da sta za optimalen razvoj otroka potrebna oba načina vzgoje. Vzgojitelj seveda ne more nadomestiti vzgoje staršev, vendar ima zagotovo močan vpliv na oblikovanje otrokove osebnosti. Intervjuvani vzgojitelji ocenjujejo, da je njihov vpliv najpomembnejši za tiste otroke, ki živijo v ločenih družinah (samo z materjo), ali je oče iz različnih razlogov (na primer kariera) večinoma odsoten in v vzgoji ne sodeluje. Le nekateri pa so opazili tudi izjemen pomen tega, da s svojo prisotnostjo v vrtcih rušijo nesmiselne družbene stereotipe o tradicionalno moških oz. ženskih vlogah in lastnostih.

4. MNENJA STARŠEV

Mnenja staršev o prisotnosti moških vzgojiteljev v vrtcih so zelo pomembna, saj so pravzaprav starši odjemalci storitev, ki jih ponujajo vzgojno-varstveni zavodi. Vrtec, v katerega bodo vpisali svojega otroka, izberejo ne le glede na lokacijo, temveč tudi glede na kvaliteto ponujene storitve. Vrtci, ki ponujajo kvalitetnejše varstvo (npr. sodobnejša igrala, večje igralne površine...) so uspešnejši od drugih. Eden najpomembnejših dejavnikov pri izbiri vrtca je za starše pogosto prav simpatičnost osebe, ki bo vzgajala njihovega otroka. To seveda pomeni, da so možnosti moških za vstop v poklic vzgojitelja v veliki meri odvisne od staršev otrok. Če bi imela večina staršev do vzgojiteljev moškega spola predsodke, vrtci moških preprosto ne bi hoteli zaposlovati. Ker imajo starši tako velik vpliv na vstop moških v ta poklic, sem se odločila s kratko anketo preveriti zaželenost moških vzgojiteljev med starši.

4.1. Izvajanje ankete

Anketo sem po dogovoru z vodstvom vrtca izvajala v dveh vrtcih (v Celju in Ljubljani). Potekala je popoldan, ko so starši prihajali po otroke. Skupno sem anketirala 56 staršev, 11 jih je sodelovanje v anketi zavrnilo. Zanimalo me je njihovo splošno mnenje o prisotnosti moških v vrtcih, pa tudi aplikacija tega mnenja na konkretno situacijo (vzgojo lastnega otroka). Pričakovala sem, da bodo starši moškim vzgojiteljem na splošno zelo naklonjeni, vendar bodo bolj zadržani ob vprašanju, ali bi v skupino, ki jo vodi mešan vzgojiteljski par, vpisali svojega otroka.

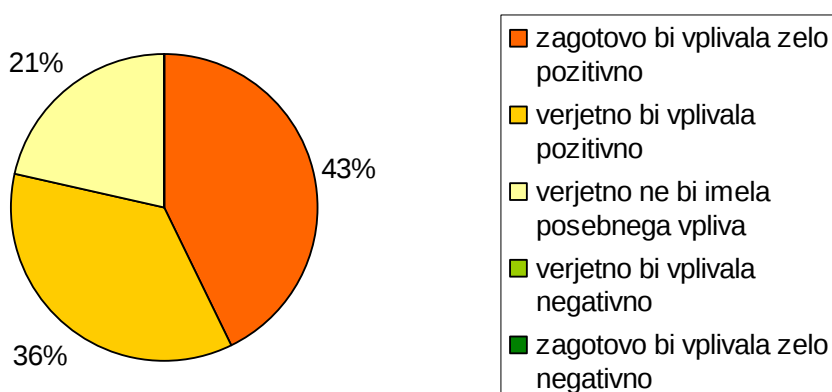
V vsakem vrtcu sem anketirala starše otrok iz dveh skupin: ene, ki sta jo vodila moški in ženska, in druge, ki sta jo vodili dve ženski. Upoštevala sem različne starostne skupine in spol otrok. Predvidevala sem, da bodo moški vzgojitelji najbolj zaželeni med starši starejših dečkov, ki so jih že kdaj vzgajali moški. Nekoliko starejši dečki namreč morda največ pridobijo od udeležbe moškega v vzgoji. V njem imajo odraslega vzornika, s katerim lahko igrajo športne igre, divjajo, ustvarjajo tehnične izdelke...(ob predpostavki, da vzgojitelj v vrtec prinese več teh aktivnosti kot ženska, kar pa ni nujno). Deklice in mlajši otroci se za iste stvari ponavadi nekoliko manj zanimajo, zato prisotnost moškega vzgojitelja zanje morda ni enako pomembna.

4.2. Rezultati ankete

4.2.1. Splošna zaželenost moških vzgojiteljev

Rezultati ankete kažejo na izjemno zaželenost moških vzgojiteljev med starši predšolskih otrok (glej sliko 4.1.). Na vprašanje, ali bi večja prisotnost moških vzgojiteljev v vrtcih pozitivno vplivala na vzgojo otrok, je kar štiri petine staršev odgovorilo pritrdilno (seštevek odgovorov 1- zagotovo bi vplivala zelo pozitivno in 2- verjetno bi vplivala pozitivno). Petina staršev misli, da spol vzgojiteljev ni pomemben in da večja prisotnost moških vzgojiteljev v vrtcih verjetno ne bi imela posebnega vpliva na vzgojo. Presenetilo me je, da prav nihče izmed anketiranih staršev ne ocenjuje, da bi imela prisotnost moških vzgojiteljev negativen vpliv na vzgojo (odgovora 4 in 5).

Ali menite, da bi večja prisotnost moških vzgojiteljev v vrtcih pozitivno vplivala na vzgojo otrok?

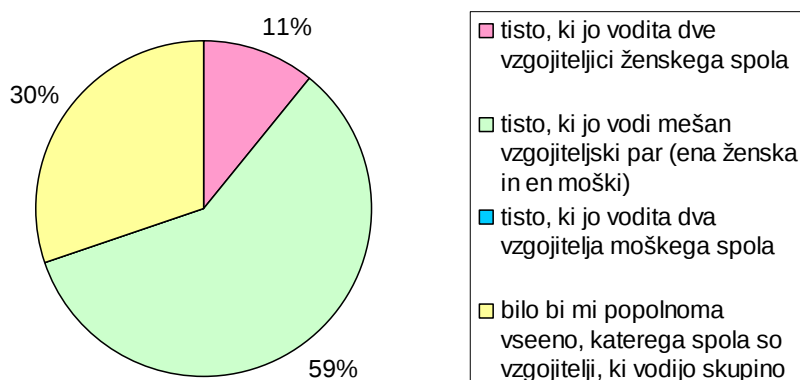

Slika 4.1.: Mnenje staršev o vplivu prisotnosti moških vzgojiteljev na vzgojo otrok

Naslednje anketno vprašanje je konkretiziralo prej podano splošno mnenje o zaželenosti moških vzgojiteljev. Po pričakovanjih je navdušenje staršev nekoliko upadlo, ko je šlo za vzgojo lastnega otroka (glej sliko 4.2.). Medtem ko so bili moški vzgojitelji na splošno zaželeni kar pri osemdesetih odstotkih anketiranih staršev, bi svojega otroka v skupino, ki jo poleg ženske vodi tudi moški vzgojitelj, vpisalo le še šestdeset odstotkov anketirancev. Kljub temu rezultat še vedno kaže na zelo visoko zaželenost moških kot vzgojiteljev. Upoštevati moramo namreč, da je tretjini staršev

vseeno, katerega spola so vzgojitelji (bolj pomembna se jim zdi osebnost). Le desetina anketiranih staršev bi otroka raje vpisala v skupino, ki jo vodita dve ženski. Ponudba v vrtcih je torej daleč od želja staršev: medtem ko želi večina staršev otroka vpisati v skupino, ki jo vodi tudi moški vzgojitelj, so moški v vrtcih še vedno velika izjema.

Če bi imeli možnost izbirati, v katero skupino boste vpisali svojega otroka, katero skupino bi izbrali?

Slika 4.2.: Skupina, v katero bi želeli starši vpisati svojega otroka

Opozoriti želim na dejstvo, da (po pričakovanjih) nihče od anketiranih staršev otroka ne bi želel vpisati v skupino, ki jo vodita dva moška vzgojitelja (odgovor 3 – zaradi lažje preglednosti tega odgovora v nadaljevanju analize rezultatov ne bom več upoštevala). Vzrokov za to nisem raziskovala, a verjetno gre za stereotipno prepričanje, da zmore določene stvari pri varovanju otrok dobro opravljati le ženska. Poleg tega je verjetno v ozadju tudi strah pred homoseksualnostjo ali pedofilijo – čeprav neosnovano, očitno zbuja misel na dva moška v skupini majhnih otrok izrazito negativne konotacije. Zanimivo je, da je feminizacija poklica tako močna, da ženski vzgojiteljski par pri starših ne vzbuja negativnih čustev oz. strahu pred lezbičnostjo. Dvema ženskama gre zaupati majhnega otroka, dvema moškima nikakor.

Pri odgovorih anketirancev sem upoštevala spol in starost njihovega otroka in to, ali ga je že kdaj vzgajal moški.

Analiza po spolu ni pokazala statistično značilnih razlik med starši dečkov in deklic. Moški vzgojitelji so skoraj enako zaželeni za vzgojo otrok obeh spolov. V skupino, ki jo vodi mešan vzgojiteljski par, bi svojega otroka želelo vpisati šestdeset odstotkov staršev ne glede na spol otroka.

4.2.2. Zaželenost vzgojiteljev glede na starost otrok

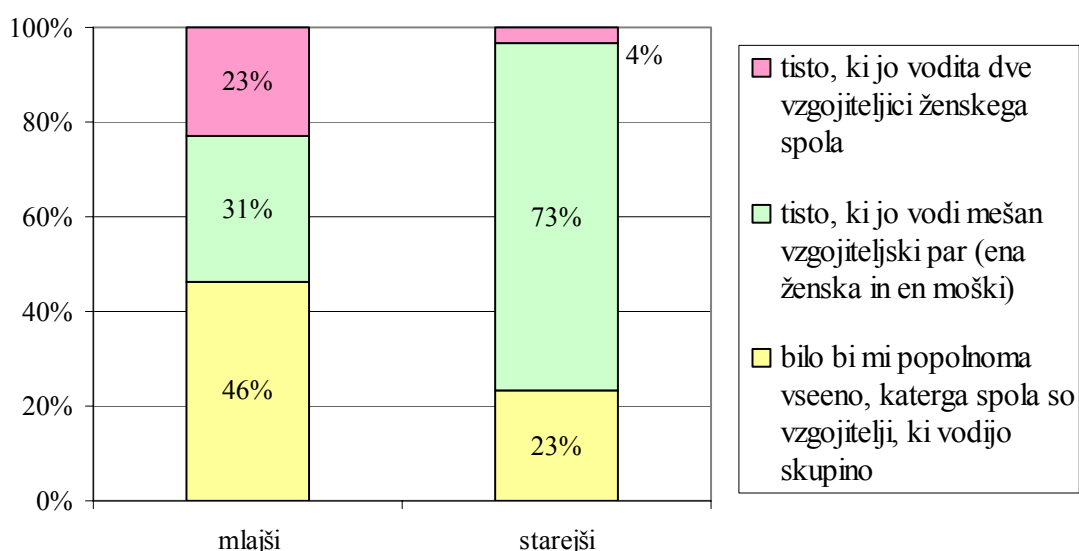
Analiza odgovorov glede na starost otroka pokaže veliko razliko glede zaželenosti moških vzgojiteljev (glej sliko 4. 3.).

Otroke sem razdelila na dve starostni skupini. V prvo skupino spadajo otroci od vstopa v vrtec do vključno tretjega leta starosti. V drugo starostno skupino spadajo otroci od četrtega do vključno šestega leta starosti.

Skoraj tri četrtine staršev starejših otrok bi želelo svojega otroka vpisati v skupino, ki jo vodi tudi moški. Zanimljivo majhno število staršev želi, da bi njihove otroke vzgajale samo ženske, preostalim se spol vzgojitelja ne zdi pomemben.

Pri starših mlajših otrok je navdušenje nad moškimi vzgojitelji precej manjše, saj bi za svojega otroka takšno skupino izbrala le tretjina staršev. Dobra petina staršev meni, da bi otroka bolje varovali dve vzgojiteljici ženskega spola. Kljub drastičnemu upadu zaželenosti moških kot vzgojiteljev za mlajše otroke, je mešan vzgojiteljski par celo v tej skupini bolj zaželen kot dve vzgojiteljici ženskega spola.

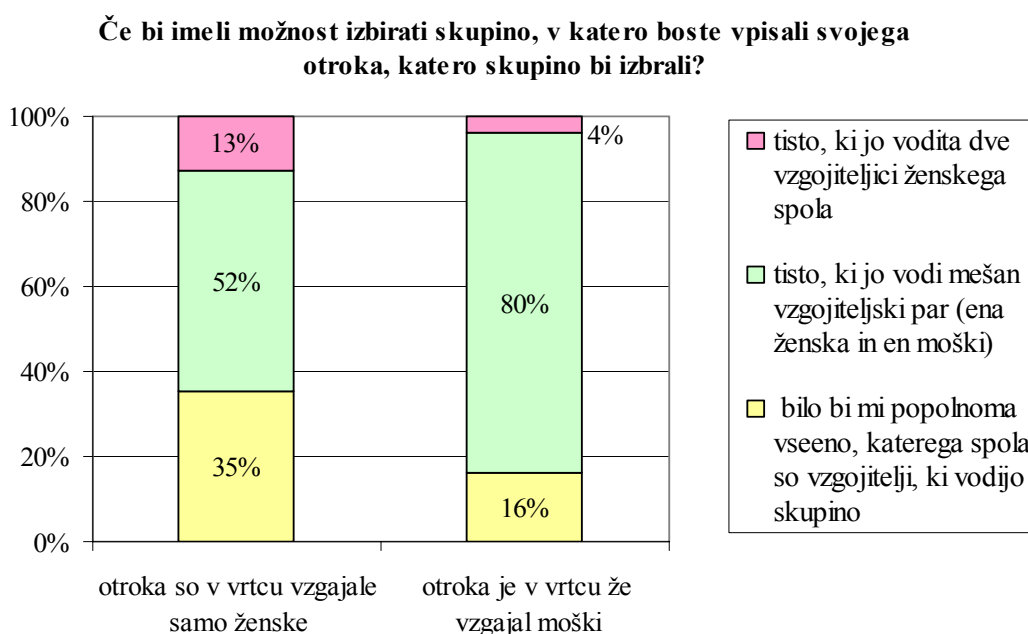
Če bi imeli možnost izbirati, v katero skupino boste vpisali svojega otroka, katero skupino bi izbrali?

Slika 4.3.: Skupina, v katero bi želeli starši vpisati svojega otroka (analiza glede na starost otroka)

4.2.3. Zaželenost vzgojiteljev glede na pretekle izkušnje

Analiza odgovorov glede na morebitno izkušnjo z moškim vzgojiteljem pokaže na precejšnjo razliko med mnenji tistih, katerih otrok je že kdaj obiskoval skupino, ki jo je vodil tudi moški vzgojitelj, in drugih, katerih otroke so v vrtcu vzgajale samo ženske (glej sliko 4.4.). Kar štiri petine staršev, katerih otroke je že kdaj vzgajal moški vzgojitelj, bi svoje otroke raje vpisalo v takšno skupino. Starši, ki te izkušnje še niso imeli, so nekoliko bolj skeptični, vendar si tudi med njimi kar polovica želi svojega otroka vpisati v skupino z moškim vzgojiteljem. Mnogim spol ni pomemben. Precejšnja razlika med rezultatoma v eni in drugi skupini kaže na prisotnost stereotipov o spolu vzgojitelja, še bolj pa na to, da so moški vzgojitelji s svojim delom te stereotipe uspešno razbili. Starši, katerih otroke so že vzgajali moški, so z moškimi vzgojitelji namreč očitno zelo zadovoljni. Kot razlog za svojo izbiro so najpogosteje navedli zelo pozitivne izkušnje pri lastnih otrocih, ki imajo vzgojitelja pogosto celo veliko raje kot njegovo sodelavko. Veliko staršev, katerih otroke vzgajajo tudi moški, je ugotovilo, da je prisotnost moškega v vzgoji zelo pomembna, saj je le majhnemu deležu teh staršev vseeno, katerega spola sta vzgojitelja.

Slika 4.4.: Skupina, v katero bi želeli starši vpisati svojega otroka (analiza glede na morebitno izkušnjo z moškim vzgojiteljem)

4.3. Povzetek ugotovitev

Moški so kot vzgojitelji med starši izjemno zaželeni in večina staršev bi svojega otroka rada vpisala v skupino, ki jo vodi mešan vzgojiteljski par. Moški vzgojitelji so zelo priljubljeni predvsem pri vzgoji nekoliko starejših predšolskih otrok. Izkušnje staršev z njimi so zelo pozitivne. Spol otrok pri zaželenosti moških vzgojiteljev ne igra pomembne vloge; tudi deklice imajo vzgojitelje enako rade kot dečki. Rezultati ankete torej nedvomno kažejo na močno prisotno željo staršev po povečanju števila moških v vrtcih.

Odstotek staršev, ki bi otroke raje zaupali v varstvo dvema ženskama, je, razen pri najmlajših otrocih, zelo majhen. Vendar opozarjam, da ta odstotek nikakor ni zanemarljiv. Kot razlog, zakaj bi nekateri starši otroke raje zaupali dvema ženskama, so večinoma navedli prepričanje, da je vzgoja malčkov stvar žensk. Staršem se zdijo bolj nežne, čuteče in ljubeznive kot moški. Verjetno bi izkušnja s profesionalnim vzgojiteljem moškega spola večino teh strahov razblinila. Toda nekateri bi ostali. Ostali bi predvsem strahovi glede morebitne napačne spolne usmerjenosti moških, ki se zaposlijo v vrtcu. Tega pomisleka sicer ni izrazil nihče izmed anketiranih, vendar je pri katerem izmed staršev verjetno vseeno prisoten. V naši družbi so žal še vedno močno navzoči stereotipi o tipičnem moškem. Vzgojitelj tem predstavam o moškosti zaradi svoje izbire poklica ne ustreza. Poklic sicer praviloma nima nikakršne zveze s spolno usmerjenostjo, vendar strah (čeprav neosnovan) kljub temu ostaja. Moški so v poklicu vzgojitelja neprimerno bolj kot ženske izpostavljeni obtožbam zaradi pedofilije. Otroci potrebujejo telesni stik: kadar se udarijo, so žalostni ali zaspani, nam zlezejo v naročje in se pocrklijo. Nekaterim staršem je neprijetna misel, da bi se njihovega otroka dotikal tuj moški. Takšni (čeprav večinoma brez razloga) zaskrbljeni starši lahko vzgojitelju in vrtcu nakopljajo izjemno velike težave.

Glede na mnenja staršev bi torej bilo zelo zaželeno, da bi se število moških vzgojiteljev v vrtcih močno povečalo, kljub temu pa še vedno obstajajo tudi starši, ki bi svojega otroka zaupali v varstvo zgolj ženskam.

Zavedam se, da rezultati ankete zaradi neslučajno izbranega in premajhnega vzorca niso reprezentativni za celotno populacijo. Kljub tej omejitvi menim, da dajejo zanimiv in precej realen pogled na zaželenost moških vzgojiteljev med starši predšolskih otrok v Sloveniji.

5. SMISELNOST SPODBUJANJA VSTOPA MOŠKIH V VZGOJITELJSKI POKLIC

V vrtcih zaposleni moški so danes v Sloveniji redke izjeme, vendar so v tem poklicu očitno zelo zaželeni. Ocenjujem, ali bi bilo dobro v poklic vzgojitelja privabiti večje število moških. Na to vprašanje odgovarjam z dveh vidikov.

Prvi vidik je pedagoški; zanima me, ali imela večja prisotnost moških v vrtcih pozitiven vpliv na vzgojo otrok.

Povečano zaposlovanje moških kot vzgojiteljev bi imelo močan vpliv tudi na položaj žensk v tem poklicu. S tega vidika skušam ugotoviti potencialne spremembe, ki bi jih doživele vzgojiteljice zaradi vstopa moških v vrtnice.

Predlagam tudi možne strategije za morebitno spodbujanje vstopa moških v poklic vzgojitelja predšolskih otrok.

5.1. Pedagoški vidik

Pregled strokovne literature jasno kaže na pozitiven vpliv, ki ga ima aktivna prisotnost moškega v vzgoji na oblikovanje otrokove osebnosti. Večja prisotnost moških v vrtcih bi bila verjetno najpomembnejša za otroke, pri katerih v okviru družine v vzgojo ni aktivno vključen noben odrasel moški.

Moški vzgojitelji s svojim delovanjem razbijajo stereotipe o moškosti tako pri starših kot pri otrocih. S tem prispevajo k bolj uravnoteženemu odnosu med spoloma.

Tudi izkušnje staršev z vzgojitelji so zelo pozitivne, zaposlitev večjega števila moških na delovnem mestu vzgojitelja je med starši zelo zaželena.

Ocenjujem torej, da bi bilo s pedagoškega vidika povečano zaposlovanje moških v poklicu vzgojitelja zelo pozitivno in dobrodošlo.

Kljub temu se je potrebno izogniti zaposlovanju moških za vsako ceno. V vzgojnem delu je pomembna predvsem osebnost človeka; nadarjenost za delo z otroki, ustrezna izobrazba in izkušnost morajo prevladati nad spolom. Mnogi za delo z otroki niso primerni ali usposobljeni (kar seveda velja tudi za ženske). Ključni kriterij za zaposlovanje naj ostane ustrezna strokovna usposobljenost vzgojiteljev.

5.2. Vpliv prisotnosti moških na položaj ženskih vzgojiteljic

Zaposlovanje velikega števila moških v vrtcih bi imelo pomemben vpliv tudi na zaposlitvene možnosti žensk v tem poklicu. Trenutno je poklic vzgojitelja področje, ki jim skoraj v celoti pripada. Čeprav poklic ni v družbi ni posebno cenjen, žensk v njem zaenkrat vsaj še ne ogroža načeloma višje cenjena moška delovna sila. Če bi vrtci začeli množično zaposlovati moške, bi se položaj ženskih vzgojiteljic verjetno močno spremenil.

Na splošno je izenačenje zaposlitvenih možnosti obeh spolov plemenit in zaželen cilj. Toda v trenutnem kontekstu družbene neenakosti, ki privilegira moške, moramo najprej pozorno oceniti poledice, ki bi jih vstop moških na tradicionalno ženska zaposlitvena področja prinesel že tako deprivilegiranim ženskam. Vprašanje glede izenačevanja zaposlitvenih možnosti obeh spolov je preprosto, ko razmišljamo o vstopu žensk v poklice, ki so bili v preteklosti rezervirani zgolj za moške. Udeležba žensk na teh področjih namreč pomeni izboljšanje položaja žensk in posledično izenačenje položaja obeh spolov. Ko pa razmišljamo o vstopu moških v tradicionalno ženske poklice, se zadeva zaplete. Njihova udeležba v teh poklicih lahko namreč pomeni še nadaljnje poslabšanje položaja žensk in posledično povečanje razlik v položajih med spoloma.

Številne feministke opozarjajo na možne negativne posledice vstopa moških v tradicionalno ženske poklice. Linda Blum se boji, da bodo moški v teh poklicih prevzeli vsa vodilna delovna mesta in ženske potisnili v še slabši položaj. Dalje trdi, da lahko delitev dela po spolu ženske do določene mere zaščiti v obdobjih gospodarskih kriz. Delodajalci namreč začnejo ob presežku delovne sile pogosto odpuščati najprej ženske. Če bi bile znotraj določenih poklicev zaposlene samo ženske, bi jih izguba delovnih mest torej prizadela v manjši meri, kot če bi bili v istih poklicih zaposleni tudi moški (Blum v Williams, 1995).

Poleg tega povečano zaposlovanje moških vzgojiteljev posledično pomeni zmanjšane možnosti zaposlovanja žensk v tem poklicu.

Zdi se, da bi imel povečan vstop moških v poklic vzgojitelja za žensko delovno silo predvsem negativne posledice, vendar opozarjam, da vpliv ni nujno zgolj negativen. Povečano zaposlovanje moških (ki so kljub vsemu še vedno višje cenjena delovna

sila) lahko dolgoročno namreč pomeni tudi težnjo k večji profesionalizaciji poklica, zviševanje statusa in z njim povezanega plačila.

Vpliv povečanega zaposlovanja moških vzgojiteljev na položaj ženskih vzgojiteljic je torej zelo kompleksen in ga je težko popolnoma predvideti. Ženskam lahko takšna sprememba prinese precej negativnih posledic, zato moramo biti pri kakršnihkoli ukrepih v tej smeri zelo previdni.

Če povzamem, bi bil s pedagoškega vidika vstop moških v poklic vzgojitelja zelo zaželen in pozitiven, medtem ko bi lahko imel na zaposlitvene možnosti žensk negativen vpliv.

Glede na ugotovljeno bi se načeloma odločila za spodbujanje povečanega vstopa moških v ta poklic. Vendar moramo najprej temeljito razmisliti o tem, kakšne posledice bo to imelo na žensko delovno silo, prav tako pa bi bilo nujno interese žensk tudi nekako zavarovati. Predvsem je potrebno obema spoloma zagotoviti iste kriterije za sprejem na prosta delovna mesta (trenutno takšni kriteriji niso zagotovljeni), prav tako pa tudi za možnosti napredovanja v poklicu. Optimalno bi bilo, da bi vzporedno ob vzpodbujanju vstopa moških v poklic vzgojitelja vzpodbujali tudi povečano zaposlovanje žensk v tradicionalno "moških" poklicih.

5.3. Strategije za spodbujanje vstopa moških v poklic vzgojitelja

Če želimo moške vzpodbuditi k povečanemu zaposlovanju v vzgojiteljskem poklicu, moramo najprej identificirati razloge, zaradi katerih je v tem poklicu trenutno zaposlenih tako malo moških.

Razlogi, zakaj se za zaposlitev na delovnem mestu vzgojitelja odloči tako malo moških, so predvsem naslednji:

a) Neprijeten občutek zaradi dejstva, da v poklicu močno prevladujejo ženske, oziroma da so zanj potrebne "ženske" osebnostne lastnosti.

Za to področje lahko uporabimo dve strategiji za pritegnitev moških v te poklice. Prvič, lahko **poizkusimo poklic prilagoditi moškim**: poudarimo moške osebne lastnosti, ki so potrebne zanj ipd. Toda to kot posledico zlahka prinese višje vrednotenje dela moških znotraj istega poklica. Če poudarjamo potrebnost moških lastnosti za kvalitetno opravljanje poklica, se bodo morale temu standardu prilagoditi tudi ženske ali pa bodo zaradi svojih ženskih lastnosti spet deprivilegirane. Moških v tradicionalno ženske poklice ne bi smeli privabljati tako, da glorificiramo (in poudarjamo kot nujno potrebne) moške lastnosti, saj s tem v poklicih že zaposlene ženske potisnemo v še slabši položaj in še bolj povečamo razlike med spoloma. Tradicionalno ženski poklici so že tako vrednoteni nižje kot tradicionalno moški; vsaj znotraj njih ženske ne bi smele biti vrednotene nižje kot moški. Ta strategija torej ni priporočljiva.

Druga možnost je, da **poizkusimo moške prilagoditi poklicu** oz. jim nekako privzgojiti lastnosti, tradicionalno pojmovane kot tipično ženske. Vendar se tudi tukaj srečamo z nevarnostjo, da bomo neenakost med spoloma s tem še povečali. Določene ženske lastnosti, ki jih pri ženski vidimo kot »naravno dane« (npr. skrbnost, uslužnost, empatičnost, vzgoja otrok...) požanjejo ogromno občudovanja, kadar se pojavijo pri moških. Tako so iste lastnosti pri moških pogosto veliko bolj cenjene. Ljubeča in skrbna ženska, ki kuha, skrbi za dom in vzgaja otroke, je standard za žensko. Ljubeč in skrben moški, ki kuha, skrbi za dom in vzgaja otroke, je fantastična izjema med moškimi. Da bi ta strategija dobro delovala, bi morala družba določene tipično ženske lastnosti in opravila torej najprej prepoznati kot kompleksne in visoko cenjene spretnosti – in to ne glede na to, ali jih poseduje oz. opravlja moški ali ženska.

b) Nizka plača

Moški sami sebe najpogosteje še vedno vidijo predvsem v vlogi glavnega vzdrževalca družine. Tudi družba od njih pravzaprav pričakuje, da bodo nase prevzeli večji del bremena finančnega vzdrževanja družine. Če v tej vlogi niso uspešni in mora odgovornost za glavni del zaslužka prevzeti žena, se pogosto počutijo ponižane in zasmehovane. Zato se precej moških, ki bi jih določeno področje sicer morda zanimalo, odloči za drugačno kariero, saj bi delovno mesto v tradicionalno ženskem poklicu pomenilo nižji življenjski standard ali pa finančno odvisnost od partnerkine plače. Za moške, vzgajane v času in prostoru, kjer sta merilo uspeha družbena moč in

ekonomska uspešnost, je takšna situacija najpogosteje preveč frustrirajoča in zato nesprejemljiva. Ogromno se jih odloči za druge poklice preprosto zaradi dejstva, da jim ti za isto stopnjo izobrazbe in za isto količino vloženega truda ponujajo večje ekonomske nagrade kot tradicionalno ženski poklici. Poleg tega večina tradicionalno ženskih poklicev ponuja le omejene možnosti napredovanja: z nizko začetno plačo bi se bil marsikdo pripravljen sprijazniti, če bi poklic ambicioznim in prizadevnim uslužbencem kasneje ponujal dobre možnosti napredovanja in višjega zaslužka.

V kontekstu enakopravnosti spolov možnost, da bi moškim na istih delovnih mestih ponujali višje plače kot ženskam, seveda ni sprejemljiva. Tako preostane samo možnost, da občutno **zvišamo plače vseh zaposlenih v teh poklicih**. Vendar Cynthia Fuchs Epstein opozarja, da tudi povečane plače v ženski poklic ne bi množično privabile moških. V svoji raziskavi namreč ugotavlja, da bi mnogi moški raje prenašali celo brezposelnost, kot pa da bi sprejeli relativno dobro plačan ženski poklic, saj bi to škodovalo njihovi samopodobi (Epstein v Williams, 1995).

Kljub temu ocenjujem, da bi na precejšnje število moških višje ekonomsko plačilo vseeno delovalo spodbudno in da bi se vsaj tisti, ki v sebi že čutijo željo po opravljanju tega poklica, zaradi višje plače zanj lažje odločili. S povišanjem plač bi poklic seveda postal bolj privlačen tudi za ženske, zaradi česar bi se verjetno povečala ponudba potencialne delovne sile, s tem pa tudi izboljšala kvaliteta izbrane delovne sile za ta delovna mesta. Posledice tega so pozitivne; kvalitetna vzgoja otrok je za vsako družbo namreč izjemnega pomena in prav je, da jo opravljajo zgolj najboljši kadri.

c) dejstvo, da se moški na poklic vzgojitelja sploh ne spomnijo, ko izbirajo med možnimi zaposlitvami

Možna strategija na tem področju bi bila **promocija poklica vzgojitelja kot primerne tudi za moške**. Promocijo bi bilo verjetno najbolj smiselno opravljati med mladimi, ki se šele odločajo za svojo poklicno pot. To nalogo bi lahko deloma prevzelo šolsko svetovalno osebje, ki učence seznanja s poklici in jim pomaga pri odločitvi za nadaljnje izobraževanje, deloma pa bi jo lahko prevzeli obe pedagoški fakulteti. Kot primer omenjam Srednjo zdravstveno šolo v Celju, katere predstavniki

(učitelji in učenci) vsako leto obiščejo osnovne šole na področju Celja in predstavijo svoj izobraževalni program. K vpisu še posebno skrbno povabijo fante; razložijo jim, zakaj so v zdravstvenih poklicih pomembni in zaželeni.

Zagotovo pa bi na fante najmočnejše vplival pogovor z moškim, ki je že zaposlen v poklicu vzgojitelja in ga z zadovoljstvom opravlja.

Če povzamemo, so priporočljive strategije tri:

- poizkus prilagoditve moških poklicu vzgojitelja hkrati z ponovnim (višjim) ovrednotenjem tradicionalno ženskih lastnosti in opravil
- povišanje vzgojiteljskih plač za oba spola
- promocija poklica med mladimi, kot primerne tudi za moške.

Nobene strategije ne bi smeli spodbujati in izvajati, če ne moremo zagotoviti, da ne bo negativno vplivala na položaj žensk, zaposlenih v tem poklicu. To pa lahko zagotovimo le tako, da najprej prepoznamo in potrdimo enakovrednost ženskega in moškega dela.

Williamsova kot optimalno strategijo predlaga, da naj bi moški poizkusili pridobiti ženske lastnosti. To je sicer težko predstavljivo, saj bi se morala najprej zgoditi radikalna družbena sprememba pri vrednotenju spolov, in pa seveda tudi sprememba moške psihe. Družba bi se morala naučiti resnično spoštovati in ceniti lastnosti in zadolžitve žensk, kajti šele takrat bi se moški želeli z njimi identificirati. Šele ko bi bile lastnosti žensk visoko vrednotene, se moški ne bi počutili ogrožene, če bi jih pridobili tudi sami.

Ženske se ob počasnem prodoru v tradicionalno moške poklice že desetletja borijo, da bi se na delovnem mestu približale moškemu idealu. Če si prizadevamo za resnično enakopravnost na delovnem mestu, je edina logična rešitev, da bi se morali v tradicionalno ženskih poklicih tudi moški potruditi, da bi se približali idealu ženske.

6. SKLEP

V diplomskem delu sem ugotovila, da so moški v poklicu vzgojitelja pri nas zelo zaželeni, tako med samimi otroci in njihovimi starši, kot tudi znotraj delovnega kolektiva.

Poglobljeni intervjuji z vzgojitelji so pokazali na to, da moški vzgojitelji v svojem poklicu večinoma zelo uživajo in ga radi opravljajo.

Za svoj poklic so se odločili na podlagi veselja do dela z otroki in zaradi nezadovoljstva v zaposlitvah, ki so jih opravljali pred tem. Odziv okolice na njihovo odločitev ni bil posebno negativen, prisotnega je bilo le precej začudenja.

Vzgojitelji se uspešno vključujejo v ženske kolektive in menijo, da jih sodelavke sprejemajo kot enakovredne. Ocenjujejo, da so zaradi svojega spola v poklicu zelo zaželeni in priznavajo, da imajo za sprejem na prosto delovno mesto načeloma večje možnosti kot enako usposobljene ženske kandidatke. Intervjuji z vzgojitelji torej zavračajo predpostavko Kanterjeve o spolni nevtralnosti teorije o tokenizmu. Kot manjšina znotraj ženskega kolektiva moški sicer izstopajo, vendar niso marginalizirani, prav tako se nasproti njim ne pojavlja sovražno ali diskriminatorno ravnanje s strani sodelavk ali vodstva. Vzgojitelji se s svojimi sodelavkami večinoma zelo dobro razumejo in se počutijo popolnoma sprejete v ženski kolektiv.

V vrtcih zaposleni vzgojitelji nimajo občutka, da bi bili kot moški deležni kakšnih večjih privilegijev. Svoje možnosti za napredovanje v poklicu ocenjujejo kot popolnoma enake možnostim žensk. To pomeni, da teorija Williamsove o učinku steklenega dvigala ni bila potrjena. Organizacijska dinamika moških ne potiska proti vrhu kar sama od sebe. Vendar moramo upoštevati dejstvo, da sama organizacija (vrtec) ni pristojna za odločitve o napredovanju. Višje strokovne nazive podeljuje Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Možnosti za učinek steklenega dvigala so v tem poklicu omejene.

Vzgojitelji se zavedajo pomembnega deleža, ki ga s svojo prisotnostjo prinašajo k vzgoji otrok. Njihova običajna opravila se razlikujejo od tistih, za katera so zadolžene sodelavke, vendar delitve dela ne dojemajo kot način za poudarjanje svoje moške spolne identitete. Lastna moškost se jim zaradi zaposlitve v tradicionalno ženskem poklicu ne zdi ogrožena.

Med starši predšolskih otrok so moški vzgojitelji v vrtcih zelo zaželeni. V skupino, ki jo vodi tudi moški vzgojitelj, bi si želela svojega otroka vpisati več kot polovica staršev. Moški so kot vzgojitelji nadvse dobrodošli predvsem za vzgojo višje starostne skupine. Njihovo prisotnost v vrtcih izjemno cenijo predvsem tisti starši, katerih otroka je v vrtcu že kdaj vzgajal tudi moški.

Odločitev o tem, ali bi bilo v družbi smiselno bolj spodbujati zaposlovanje moških v poklicu vzgojitelja, ni preprosta. Povečano število moških vzgojiteljev bi namreč imelo mnogo različnih vplivov, tako na otroke kot na položaj vzgojiteljic.

Menim, da ima na otroke prisotnost moških v vrtcih pozitivne vplive. Za otrokov osebni razvoj je namreč optimalna kvalitetna vzgoja s strani obeh spolov. Prisotnost vzgojitelja je zlasti pomembna za otroke, pri katerih doma v vzgojo iz različnih razlogov ni vključen noben odrasel moški. Z opazovanjem in posnemanjem vzgojitelja je dečkom olajšana pravilna spolna identifikacija. Kot najpomembnejši prispevek, ki ga vzgojitelji s svojim delovanjem podarijo otrokom in njihovim staršem, ocenjujem podiranje stereotipno določenih spolnih vlog. Vzgojitelji dokazujejo, da so sposobni vzgoje, skrbnosti, empatije in nežnosti, ter da ti pojmi niso v nasprotju s konceptom "moškosti". Poleg tega prisotnost moških v delovnem kolektivu pogosto prispeva k bolj prijetni atmosferi, kar dobro vpliva na kvaliteto dela. S pedagoškega vidika bi bilo več moških vzgojiteljev v vrtcih torej zagotovo zelo zaželeno.

Povečano zaposlovanje moških v poklicu vzgojitelja bi imelo močan vpliv tudi na položaj ženskih vzgojiteljic. Trenutno jih moška delovna sila v tem poklicu še ne ogroža, saj predstavljajo moški še vedno zgolj izjeme. Vendar bi zaposlovanje večjega števila moških vzgojiteljev lahko ogrozilo delovna mesta vzgojiteljic in še poglobilo razlike med spoloma. Potencialni pozitivni posledici vstopa moških v poklic vzgojitelja sta dvig statusa poklica in pridobitev višjih plač. Gre torej za kompleksen vpliv, ki ga je težko natančno predvideti. Pomembno je, da pred vzpodbujanjem vstopa moških med vzgojitelje zavarujemo položaj v tem poklicu zaposlenih žensk. Minimalno, kar moramo storiti, je, da obema spoloma zagotovimo iste kriterije za sprejem na prosta delovna mesta in za napredovanje. Za izenačevanje

zaposlitvenih možnosti obeh spolov bi bilo nujno paralelno vzpodbujati tudi vstop žensk v tradicionalno moške poklice.

Povzamem lahko, da je v vzpodbujanje vstopa moških v poklic vzgojitelja smiselno in zaželeno, in sicer predvsem zaradi interesov otrok; vendar bi bilo hkrati potrebno ščititi interese žensk in tudi njim odpirati moške poklice.

Da lahko predlagamo ustrezne strategije za vzpodbujanje moških za poklic vzgojitelja, moramo najprej identificirati razloge, zaradi katerih se doslej zanj niso odločali. Ocenjujem, da se moški poklicu izogibajo iz naslednjih vzrokov:

- Neprijeten občutek zaradi dejstva, da so v poklicu zaposlene skoraj izključno ženske (strah pred stereotipi, posmehom in nerazumevanjem)
- Nizka plača (od moških družba še vedno pričakuje, da bodo zgradili uspešne kariere)
- Dejstvo, da se moški na poklic vzgojitelja pogosto sploh ne spomnijo kot na zaposlitveno možnost.

Strategije, s katerimi bi uspeli za poklic vzgojitelja navdušiti večje število moških, so osredotočene na premagovanje zgoraj naštetih razlogov, ki moške odvrčajo od vzgojiteljskega poklica. Predlagam naslednje strategije:

- Poizkus prilagoditve moških poklicu vzgojitelja: ta strategija je dolgoročna, vendar potencialno verjetno najbolj uspešna. Moški bi se morali naučiti določenih lastnosti, ki so sicer pojmovane kot tipično ženske in jih začeti sproščeno izražati. Zdi se, da se moški teh lastnosti ne bi več bali prevzeti šele takrat, ko bi jih celotna družba prepoznala in potrdila kot pozitivne in visoko cenjene. Moškim, ki bi ženske resnično spoštovali, se tudi ne bi bilo neprijetno zaposlovati v tradicionalno ženskih poklicih.
- Povišanje vzgojiteljskih plač za oba spola: ta strategija bi prinesla več pozitivnih posledic, saj so vzgojiteljske plače v Sloveniji trenutno neupravičeno nizke. Zaposleni v vrtcih bi za svoje izjemno odgovorno delo na ta način dobili ustrezno plačilo.

- Promocija poklica med mladimi, kot primernega tudi za moške: to nalogo bi lahko deloma opravljale šolske svetovalne službe, deloma pa obe pedagoški fakulteti. Promocija poklica bi bila najbolj učinkovita, če bi mladim poklic predstavil moški, ki je v njem že zaposlen in ga z veseljem opravlja.

Za zaključek želim poudariti, da je vključevanje moških v poklic vzgojitelja zaželeno in da lahko ima širše družbene posledice. Vzgojitelji so pomemben korak na poti k demistifikaciji materinstva in hkrati emancipaciji očetovske vloge. S svojim delom dokazujejo, da so za vzgojo otrok popolnoma sposobni in znajo biti tudi na tem področju enakovredni ženskam. Podirajo stereotipe, ki so moške stoletja vklepali v železne okove in jim včasih morda koristili, danes pa jih vse bolj omejujejo in jih prikrajšajo za neznansko lepe stvari. Moški, ki upa aktivno izpolnjevati svojo očetovsko vlogo in polno doživljati odraščanje svojega otroka, je neprimerno bogatejši od tistega, ki se je zaradi stereotipnih pričakovanj okolice vsemu temu odpovedal.

Kot poudarja švedski zdravnik G. Swedin, je zelo pomembno, da imajo moški dovolj hrabrosti za vzpostavitev modela, v katerem »očetovstvo postane skladno s čustvenostjo in hkrati ne izgubi možatosti.« (Swedin; 1996:136).

Vzgojitelji predstavljajo takšen zgled. So korak na poti do sprememb, vmesni člen med "tradicionalnimi" in "novimi" očeti. Morda je sicer prepozno, da bi korenito spremenili vedenje današnjih očetov, zagotovo pa pomembno vplivajo na prihodnje. Dečki, ki jih danes pestujejo na kolenih, bodo kmalu sami starši. Morda se bodo tudi zaradi svojega nekdanjega vzgojitelja raje vključevali v vzgojo lastnih otrok ter prevzemali enakovreden del družinskega dela. Takšni moški dolgoročno pomenijo oblikovanje novih, enakopravnejših in bogatejših odnosov med spoloma ter posledično pozitivne spremembe v celotni družbi.

7. VIRI IN LITERATURA

1. Apple, W. Michael (1992): Šola, učitelj in oblast. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
2. Botticelli, Nasta (1999): Androcentrizem in novo očetovstvo v sodobni slovenski družbi – diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
3. Brajša, Pavao (1987): Očetje, kje ste? Mit in resnica o materinstvu. Ljubljana: Delavska enotnost.
4. Center za informiranje in poklicno svetovanje Republike Slovenije
5. Černigoj-Sadar Nevenka, Verša Dorotea (2002): Zaposlovanje žensk. V: Svetlik, Glazer, Kajzer, Trbanc (2002): Politika zaposlovanja.
6. Elum, Jeanne in Don (2001): Vzgoja hčera. Ljubljana: Orbis.
7. Elum, Jeanne in Don (2000): Vzgoja sinov. Ljubljana: Orbis.
8. Fireder, Maja (2002): Spolni stereotipi: nova vloga očeta - diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
9. Hojan, Tatjana (1970): Žensko šolstvo in delovanje učiteljic na Slovenskem. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.
10. Jogan, Maca (2001): Seksizem v vsakdanjem življenju. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
11. Južnič, Stane (1993): Identiteta. Ljubljana: FDV.
12. Kanjuro-Mrčela, Aleksandra (1992): Ali so "družinske kraljice" lahko tudi "šefice"? V: Ko odgrneš seden tančic. Ljubljana: Društvo Iniciativa.
13. Kanjuro-Mrčela, Aleksandra (1996): Ženske v menedžmentu. Ljubljana: Enotnost.
14. Kramberger, Anton (1999): Poklici, trg dela in politika. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
15. Kroflič, Robi (1997): Avtoriteta v vzgoji. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
16. Ličen, Erika (2002): Ženske in moški v učiteljskem poklicu: diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
17. Ministrstvo za šolstvo in šport (<http://www.mszs.si/slo/solstvo/vrtci.asp>)
18. Nastran-Ule, Mirjana (1997): Temelji socialne psihologije. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

19. Pavlič, Slavica (1991): Predšolske ustanove na Slovenskem 1834 – 1945. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport.
20. Praper, Peter (1995): Tako majhen, pa že nervozen?! Predsodki in resnice o nevrozi pri otroku. Nova Gorica: Educa.
21. Praper, Peter (1997): »Moški kot vzgojitelj, da ali ne?«. Moj malček, 5, str. 20-22.
22. Pribac, Igor (1993): Očetov delež. Ljubljana: Časopis za kritiko znanosti.
23. Rozina, Melita (2002): Moški v vzgoji – diplomsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
24. Seidler, Victor Jeleniewski (1997): Man Enough – Embodying Masculinities. London: SAGE Publications Ltd.
25. Skrt, Emilija (1994): Vzgoja vzgojitelj-vzgojiteljica in seksizem – diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
26. Statistični urad Republike Slovenije
27. Swedin, Goran (1996): Sodobno švedsko očetovstvo. V: Bergstrand, G.: Prostori moškosti (118-137). Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
28. Švab, Alenka (2000): Poti in stranpoti novih očetovskih identitet: nekaj misli o sociološki interpretaciji novega (postmodernega) očetovstva. V: Teorija in praksa, letnik 37, št. 2, str. 248-263.
29. Williams, Christine L. (1995): Still a Man's World: Men Who Do Women's Work. Los Angeles: University of California Press Ltd.
30. Zaviršek, Darja (1994): Ženske in duševno zdravje: o novih kulturah skrbi. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
31. Zavrl, Nataša (1999): Očetovanje in otroštvo. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
32. Žmuc-Tomori, Martina (1989): Klic po očetu. Ljubljana: Cankarjeva založba.

INTERVJU ZA VZGOJITELJE

- 1. Kako ste se odločili za poklic vzgojitelja?**
(je bila to dalj časa načrtovana odločitev, ali pa je nastala spontano in ste se na tem delovnem mestu znašli bolj po spletu okoliščin)?
- 2. Kakšna je vaša predhodna izobrazba?**
(Kako ste se usposabljali za poklic, ki ga opravljate)?
- 3. Kako je vašo odločitev sprejela okolica (sorodniki, prijatelji, znanci)?**
- 4. Koliko časa ste že zaposleni na tem delovnem mestu?**
- 5. Nameravate ostati vzgojitelj dalj časa ali je jemljete sedanje delo le kot začasno službo?**
- 6. Kakšni so vaši poklicni načrti v prihodnosti?**
(ostati na istem delovnem mestu / napredovati znotraj istega poklicnega področja / delati kariero na drugem področju?)
- 7. Kako ste se kot moški uspeli vključiti v pretežno ženski kolektiv?**
(se vam zdi, da so vas sodelavke dobro sprejele ali pa se kdaj počutite nekoliko odrinjenega?)
- 8. Se z vzgojiteljico iz vaše skupine dobro razumeta ali prihaja med vama do konfliktov?**
(če prihaja do konfliktov – se vam zdi, da je do vas nestrpna, zato ker ste moški?)
- 9. Kako si s sodelavko delita delo z otroki?**
(ali obstajajo kakšne naloge, ki so zgolj njene in druge, ki jih večinoma opravite vi? Se vam zdi, da sta si delo na ta način razdelila zaradi različnih spolov?)
- 10. Ali imate občutek, da je pri izbiri kandidatov za delovno mesto na odločitev vplival vaš spol?**
(Se vam mogoče zdi, da so vam dali prednost pred enako usposobljenimi kolegicami prav zaradi tega, ker ste moški?)
- 11. Se vam zdi, da imate kot moški za napredovanje v svojem poklicu boljše, slabše ali enake možnosti kot vaše ženske kolegice?**
- 12. Ali je do vas med izobraževanjem ali delom kdorkoli brez pravega vzroka ravnal izrazito sovražno ali diskriminatorno, tako da ste dobili občutek, da vas ne mara zgolj zaradi tega, ker kot moški ne spadate na to delovno področje?**
- 13. Kaj pa obratno – ali ste bili pri izobraževanju ali v poklicu deležni kakšnih posebnih privilegijev zato, ker ste moški?**
- 14. Zakaj se vam zdi, da je v Sloveniji tako malo moških vzgojiteljev?**
(ker jim ni všeč delati v ženskem kolektivu / ker je poklic premalo cenjen – prenizka plača, slabe možnosti napredovanja...)

15. Ali se vam zdi, da bi večja prisotnost moških vzgojiteljev v vrtcih pozitivno vplivala na vzgojo otrok? Zakaj?

Priloga B: Anketni vprašalnik za starše

Spoštovani!

Sem absolventka Fakultete za družbene vede v Ljubljani in pišem diplomsko nalogo o vzgojiteljih v vrtcih. Kratka anketa pred vami je namenjena staršem otrok v vrtcih. Vaši odgovori so za uspeh diplome izjemno pomembni, zato vas prosim, da si vzamete čas in odgovorite na naslednja vprašanja. Anketo izpolnujete tako, da **obkrožite številko pred enim izmed možnih odgovorov!**

Ali menite, da bi prisotnost moških vzgojiteljev v vrtcih pozitivno vplivala na vzgojo otrok?

- 1 Zagotovo bi vplivala zelo pozitivno
- 2 Verjetno bi vplivala pozitivno
- 3 Verjetno ne bi imela posebnega vpliva
- 4 Verjetno bi vplivala negativno
- 5 Zagotovo bi vplivala zelo negativno
- 6 Ne vem
- 7 Drugo: _____

Če bi imeli možnost izbirati skupino, v katero boste vpisali svojega otroka, katero skupino bi izbrali:

- 1 tisto, ki jo vodita dve vzgojiteljici ženskega spola
- 2 tisto, ki jo vodi mešan vzgojiteljski par (ena ženska in en moški)
- 3 tisto, ki jo vodita dva vzgojitelja moškega spola
- 4 bilo bi mi popolnoma vseeno, katerega spola so vzgojitelji, ki vodijo skupino

Na koncu bi vas prosila še za nekaj osnovnih podatkov o vašem otroku:

starost otroka: 1 2 3 4 5 6 let

spol otroka: deček deklica

Ali vaš otrok trenutno obiskuje skupino, DA NE
ki jo vodi tudi moški vzgojitelj?

Ali je vaš otrok že kdaj obiskoval skupino, DA NE
ki jo je vodil tudi moški vzgojitelj?

Če ste že imeli izkušnjo z moškim vzgojiteljem, bi jo opisali kot dobro ali slabo (in zakaj)?

Iskrena hvala za sodelovanje!

Tinka Hernavs

Priloga C: Vzorec dopisa ravnateljicam vrtcev

gospa Marija Grešak
vrtec Ringaraja
Zagajškova ulica 8
3000 Celje

Tinka Hernavs
Cankarjeva 2 c
3320 Velenje
GSM 031 342 762

20. 04. 2004

Zadeva: Prošnja za izvedbo intervjuja z vzgojiteljem in ankete med starši

Spoštovana gospa Grešak!

Sem absolventka Fakultete za družbene vede v Ljubljani in pišem diplomsko nalogo o moških vzgojiteljih v slovenskih vrtcih. V sklopu empiričnega dela naloge opravljam poglobljene intervjuje z vzgojitelji. Zanima me predvsem, kako se kot moški znajdejo in počutijo v tradicionalno ženskem poklicu. Želim vas prositi za dovoljenje za intervju z gospodom Juretom Stropnikom, ki je kot vzgojitelj zaposlen v vašem vrtcu. Odločitev o tem, ali bo intervju sploh želel opraviti ali ne, je seveda individualna stvar gospoda Stropnika. Če bo pristal na intervju, bodo nekateri izmed njegovih odgovorov objavljeni v moji diplomski nalogi, anonimni in pomešani med odgovore ostalih vzgojiteljev. Za druge namene zbranih podatkov ne bom uporabljala.

Prav tako vas želim prositi za izvedbo kratke ankete med starši otrok iz vašega vrtca. Prilagam primer anketnega vprašalnika, glede časovnega termina in načina izvajanja ankete pa se bova, v kolikor jo boste dovolili, najlažje dogovorili osebno.

Hvala in lep pozdrav,

Tinka Hernavs

Priloga D1: zapis zvočnega posnetka intervjuja z vzgojiteljem Juretom (32 let)

TH: Za začetek me zanima, kako si se odločil za ta poklic. Ena malo nenavadna izbira je, za fanta.

JURE: Joj, ne vem... Mislim, da sem se za to že nekje v srednji šoli odločil, že takrat sem hodil z otroki naokrog, recimo na morje. Najprej sem se prijavil na pedagoško fakulteto, potem sem se pa kar naenkrat premislil in ko se je bilo treba na faks vpisati, sem šel na živinorejo. Tam sem bil eno leto, potem pa sem šel nazaj na pedagoško.

TH: Aha, tako da imaš tudi pedagoško izobrazbo prav za predšolsko vzgojo?

JURE: Ja, prej sem bil pa na gimnaziji.

TH: Kako pa so recimo doma to sprejeli, sorodniki, družina, prijatelji... Se jim je kaj čudno zdelo?

JURE: Ne. Ne preveč.

TH: Čeprav vas je pa bilo verjetno bolj malo fantov na faksu?

JURE: Ja, štirje. Pa kakšnih petdeset, šestdeset deklet.

TH: Koliko časa pa si že zaposlen na tem delovnem mestu?

JURE: Osem ali pa devet let.

TH: Pa nameravaš še ostati?

JURE: Ja, zaenkrat še. Ali pa šel mogoče v šolo, prvi razred.

TH: Kaj pa sodelavke, so predvsem ženske?

JURE: Ja, imamo tudi hišnika in kuharja, tako da nisem sam.

TH: Sicer je pa pretežno ženski kolektiv. So te dobro sprejeli ali si kdaj malo odrinjen?

JURE: Ne, na tak način ne... je pa tako kot v vsaki službi, se moraš prilagoditi, pa navaditi.

TH: Ne pogrešaš moške družbe, da bi lahko recimo šel s sodelavci po službi kakšen nogomet gledati...

JURE: Ne, na tak način ne, pogrešam pa to, da je v vrtcih le še zmeraj premalo moških.

TH: Kako pa imata v skupini, se z vzgojiteljico dobro razumeta?

JURE: Dobro. Zdaj sva sicer šele drugo leto skupaj, ampak... prav fino se razumeva.

TH: Imata delo tako razdeljeno, da vodiš ti bolj neke športne aktivnosti, ona jih pa recimo spat spravlja...? A so kakšne stvari, ki jih vedno eden počne, pa vedno drug?

JURE: Ja, ene so, samo to je čisto tako kot ne bo šla žena recimo pri avtu bremze menjati, ampak bo mož to uredil. Takšno delitev zagotovo imava. Tako da meni se zdi že trapasto, da bi šla ona ležalnike postavljati, ker tudi niso kakšne prav mlade, in jim ne privoščim tega. Pa čeprav jih potem vedno jaz postavljam, se mi to ne zdi nič narobe. Nobena domena ni.

TH: Kaj pa tako z otroci, na primer, da bi jih ti nekako bolj v tehnične stvari usmerjal...

JURE: Ja, mogoče se opazi, to ja. Vsak moški ima verjetno bolj moške igre, ali pa tudi ne, no, ne vem, kako imajo to drugi. Samo ponavadi vidim, da vzgojiteljice z njimi ne tekajo, ne igrajo nogometa, ali pa recimo ne žagajo in tako naprej. Jaz pa mogoče ne plešem toliko z njimi, pa takšne stvari.

TH: Se pravi, da imata malo to tudi razdeljeno.

JURE: Ja.

TH: Zanima me tudi, če se ti zdi, da si bil za to delovno mesto mogoče izbran zaradi tega, ker si fant? Si imel mogoče prednost pred drugimi kandidati...

JURE: Ne, za na faks ne.

TH: Ne, mislila sem za v službo.

JURE: Aja, ne vem... Ja, mogoče je malo tako. Verjetno si vsak vrtec želi skupino, kjer bo imel tudi fanta notri. Če ga nima, bo verjetno dal prednost moškemu. Sicer se pa nisem nikoli tako počutil. Malo ti že včasih skozi prste pogledajo, to že. Ne pa da bi zdaj človek lahko to izrabljal, da bi bilo tako očitno.

TH: Se pravi, da ni kakšnih posebnih privilegijev?

JURE: Ne, v bistvu niti ni. Si pa ves čas ena izjema, tako kot če bi bil recimo palček med velikani.

TH: Kaj pa recimo za napredovanje, so te v vrtcu kdaj vzpodbujali, da bi šel nekoliko višje?

JURE: A tko sodelavke?

TH: Ja.

JURE: Ja, so, ja. So.

TH: In zakaj nisi? Nimaš želje, ali...

JURE: Ja ne vem... Zaenkrat mi to odgovarja. Drug poklic je to. Eno je plezanje proti vrhu, drugo je pa to, ne... tam se moraš ti ubadat, kdaj ti pride nekdo omarice popraviti, kdaj bo to, kdaj boš nekoga tretjega poklical... delaš sicer nekaj kvazi za otroke, ampak čisto na drug način.

TH: Razumem. Kaj pa obratna situacija, se je kdaj kdo (med izobraževanjem ali delom) slabo obnašal do tebe, recimo sovražno ali diskriminatorno, brez posebnega razloga. Tako da si dobil recimo občutek, da mu ne "pašeš" kot fant v tem poklicu?

JURE: Ne, ne, nikoli. Imaš negativno izkušnjo s kakšno določeno osebo, samo to je drugo. Drugače pa ne, zaradi tega pa ne. Sigurno ne.

TH: *Zakaj pa misliš, da je v Sloveniji tako malo moških vzgojiteljev?*

JURE: Ne vem... Mogoče je to kakšna taka... da si mislijo fantje, da je to bolj takšen ženski poklic... Čeprav se mi zdi, da jih je vedno več.

TH: *Ja, res se vedno bolj pojavljajo. Ampak kaj misliš, da je glavni razlog, da vas je tako malo – to, da gre za takšen bolj ženski poklic in večini fantov ni ravno ambicija postati vzgojitelj, ali pa so razlogi bolj v nizki plači in...*

JURE: Ja po mojem bolj to ta drugo. Glede plače in tega.

TH: *Se ti zdi, da bi dobro vplivalo na vzgojo, če bi bilo v vrtcih več moških? In zakaj, kaj lahko recimo več ponudite otrokom?*

JURE: Sploh ni štos v tem, da bi kdo več ponudil. Samo v nekem povprečnem življenju je tako, da ima otrok očeta in mamo. Zdaj ne vem, zakaj bi bil nekje v tej primarni socializaciji brez očeta oziroma moškega načina vzgoje. Že v osnovi je tako, da ima otrok očeta in mamo. Tudi zato se mi zdi prav, da je tako tudi v vrtcu, zagotovo je to boljše za otroka. Sploh pa zato, ker je veliko ločenih staršev. To se pa zelo pozna pri otrocih. Marsikatera mamica ravno zato da otroka veliko rajši v skupino, kjer sta moški in ženska, zato da ima otrok nekako vzgojo od obeh. Saj to je čisto logično. Saj bi tudi jaz tako naredil, če bi na primer imel otroka, ga tudi jaz ne bi dal recimo k samim moškim. Bi rekel, naj še kakšno punco spozna.

Priloga D2: zapis zvočnega posnetka intervjuja z vzgojiteljem Damjanom (31 let)

TH: Poklic vzgojitelja je malo nenavadna izbira za moškega. Kako si se pravzaprav odločil za ta poklic?

DAMJAN: Jaz mislim, da je to čisto odvisno od vsakega posameznika. Rad imam malo drugačne poklice. Prej sem že šest let v šoli učil športno vzgojo, tako da meni izkušenj z otroci ne manjka, me je pa izredno mikalo tudi delo z najmlajšimi, tako da sem probal tudi to. Imam pa rad otroke, to mora biti pa na prvem mestu.

TH: Torej je bila to čisto tvoja odločitev ali te je kdo spodbujal?

DAMJAN: Čisto moja odločitev. Dobro, moj oče je športni pedagog in mogoče zaradi tega. Čeprav je pa malo nenavadno, končal sem vojaško gimnazijo (srednjo šolo). Malo sem drugačen od ostalih, ampak mislim, da je to čisto pozitivno.

TH: Kako je pa okolica recimo sprejela tvojo odločitev (sorodniki, starši)...So bili začudeni?

DAMJAN: Pri nas doma, ne (se ne čudijo), ker me poznajo. Pa tudi moji prijatelji se ne čudijo, ker me poznajo. Edino vprašajo: pa dobro, kaj boš zdaj ti tam delal? Zakaj vrtec? Ja nič, zelo lepo je tukaj, fino, fino je z najmlajšimi delati, res.

TH: Koliko časa pa v bistvu že delaš na tem mestu?

DAMJAN: Ja, to je moje prvo leto v vrtcu. Drugače sem vzgojitelj predšolske vzgoje, v vrtcu pa so to moje prve izkušnje, ki upam, da jih bom čim prej osvojil. Ogromno dela je, in ogromno znanja mi še manjka. Je razlika med šolo pa med vrtcem, ogromna razlika v samem delu: v šoli je vse točno usmerjeno, imaš recimo eno žogo, petnajst ljudi in vsi bodo to igrali. Tukaj pa temu ni tako (smeh)...

TH: Nameravaš ostati na tem delovnem mestu?

DAMJAN: Ja, trenutno razmišljam o tem, da bom ostal, zdaj pa kaj bo leta 2010 pa še ne vem...

TH: Kaj pa, recimo, sodelavke so pa skoraj same ženske...kako si se vživel?

DAMJAN: Ja, no, hišnik je moški, njega pa bolj malo vidim...(smeh). Ja, same ženske... Jaz s tem nimam težav, ker že imam izkušnje prej s šolo. Tukaj sem v svojem oddelku, s svojo sodelavko in v bistvu vidim samo njo in delam samo z njo. Z vsemi ostalimi se vidimo samo mimogrede. Tako da mene to nič ne moti. Niti ne razmišljam o tem, da sem edini moški tukaj, nisem obremenjen s tem. Tudi nisem neki ženskar, da bi samo gledal... mene zanimajo otroci, moje delo.

TH: In s to sodelavko, ko sta skupaj v skupini, z njo se dobro razumeta?

DAMJAN: Zelo. Drugače ne bi bil tukaj. Ona je "kriva" temu.

TH: Aha, celo tako. Torej ne prihaja do kakšnih konfliktov...

DAMJAN: Ne, ne. Sej pravim, če imaš "pošlitan" tako kot mora biti, potem ni nobenega problema.

TH: Kaj pa recimo pri otrocih v skupini, ali imata kaj razdeljeno delo?

DAMJAN: Razdeljeno delo? Seveda, saj drugače ne gre. Več dejavnosti hkrati se izvaja in potem delaš pač z otroci: eden eno, eden drugo, nekaj pa tudi sami počnejo.

TH: Bolj sem mislila na to, če imaš recimo ene stvari ponavadi ti "čez", druge pa vedno ona: če si na primer ti bolj za igrišče in divjanje...

DAMJAN: Ja, to je. Jaz bolj pokrivam gibalno področje kot pa kakšne didaktične stvari... ker tam mi veliko še manjka. Tukaj moraš imeti izkušnje. Ker tudi sama teorija in znanje, kar se v šoli učiš, to vse drži. Samo vse to takoj prenesti sem pa ni šans, ni variante, ker otroci sami so nepredvidljivi. Stari so štiri, pet let in so vsak dan drugačni. Je Denis, vsak dan je Denis, ampak vsak dan je drug Denis. Tudi razvijajo se naprej, vsak dan so starejši, drugače razmišljajo, pridobivajo nove sposobnosti, tako da res...

TH: Kaj pa pri izboru na tvoje delovno mesto, je bilo več kandidatov...Hočem vprašati, če so te rajši zato izbrali ker si moški?

DAMJAN: Pravzaprav ne vem, koliko je bilo kandidatov. Zdi se mi, da sem bil edini moški. Zakaj so zdaj izbrali mene, to bi morala pa ravnateljico vprašati.

TH: Ne veš, če so slučajno prav iskali fanta?

DAMJAN: Ne, mislim da ne. So pa fantje dobrodošli v vrtcih, zagotovo, ker tako v skupini ustvariš en takšen odnos, kakršen je v družini (moški in ženska). Potem imajo otroci to tako kot je doma, ata pa mama, (ali pa naj bi bilo). Potem pride v vrtec in je potem tudi to ravnovesje v vrtcu. Ampak to je še daleč: trenutno sem tukaj edini moški med dvajsetimi zaposlenimi, tako da...fajn je, če je kateri, nas je pa malo.

TH: Kaj pa na primer za napredovanje v tem poklicu, se ti zdi, da imaš boljše ali slabše možnosti kot ženske kolegice?

DAMJAN: Čisto enakovredno. Čeprav za moškega...saj veš, kako je... v tem poklicu si verjetno malo privilegiran. Ampak če se odločiš za poklic vzgojitelja in delaš v skupini, si v skupini. Jaz nimam nobenih ambicij recimo biti ravnatelj in delati v pisarni. Res nisem tip za papirje.

TH: *Kaj pa recimo, se je že kdaj zgodilo, da je bil kdo brez nekega posebnega razloga sovražen do tebe?*

DAMJAN: Od otrok?

TH: *Ne, ne, od sodelavcev ali pa od vodstva. Recimo da bi ti kdo kazal, da nisi zaželen tukaj zato ker si moški?*

DAMJAN: Ne, ne. Nikoli nisem imel tega občutka, da ne bi bil zaželen. Drugače pa, ne vem, na nek način... mogoče kakšno ljubosumje, kakšna "faušija"... mogoče kdaj začutiš, ni pa poudarjeno ali izraženo, vsaj jaz osebno nisem prihajal v konflikte. Nisem konflikten tip.

TH: *Kaj pa obratno, je bil kdaj kakšen poseben privilegij, recimo, zaradi spola?*

DAMJAN: Ja, v teh pedagoških poklicih radi vidijo, če se moški odločajo zanje...Ne pomeni pa to, da boš takoj dobil službo, da boš po rokah nošen. Če ni prostega delovnega mesta, je ne boš dobil.

TH: *In zakaj se ti zdi, da je pri nas tako malo vzgojiteljev?*

DAMJAN: Jaz mislim, da je to vse s tradicijo povezano. Mislim, da je to že od začetka to bil čisto ženski posel. Stereotipi so takšni in drugačni in mislim, da to zelo vpliva. Čeprav že gre na boljše. Mislim, da je ta poklic nekako v razvoju, v zadnjih petih letih se za njega odloča tudi več moških.

TH: *Torej misliš da prevladuje; da se neradi odločajo zaradi vseh stereotipov...Kaj pa recimo takšni čisto praktični razlogi, na primer finančna plat vsega? Po tradiciji naj bi moški...*

DAMJAN: Ja, tudi... Mislim, meni denar ne pomeni veliko, toliko, da imam za preživetje. Kupim čevlje, grem na pivo, pa grem na morje, nekaj za obleči še rabim, pa je to to. Zdaj pri moških v tem materialnem svetu je pa verjetno res tako: moram imeti dober avto, moram jaz biti tisti, ki mora denar domov prineset...Odvisno od posameznika, meni to ne pomeni veliko, pomembnejša mi je notranjost. Potrebujem pač ta osnovni prihodek, za neke osnovne potrebe. Jaz ne vem, recimo, kaj bi s petsto jurji plače: pojem lahko samo eno kosilo, tudi če imam petsto jurjev. Mogoče jim je tudi nerodno delati v tem poklicu, ne vem. Ali pa mogoče jim sploh ne "kapne". (da se na poklic vzgojitelja moški sploh ne spomnijo kot na eno izmed možnosti zaposlitve, op. TH)

TH: *Pa misliš, da bi pozitivno vplivalo na otroke, na vzgojo, če bi vas bilo več v vrtcih? In zakaj?*

DAMJAN: Mislim, da ja. Absolutno bi vplivalo pozitivno. Saj pravim, gre za takšen odnos, kot je doma. Tudi tu ustvarjaš družino kot eno osnovno celico in vzdržuješ neko ravnovesje. Jaz mislim, da otrok rabi oba. Sicer ni nujno, saj tudi ena mama lahko sama vzgaja otroka čisto v redu, samo se mi zdi da potem vseeno nekaj manjka. Dva, to je to.

TH: *OK, Damjan, najlepša hvala!*

Priloga D3: zapis zvočnega posnetka intervjuja z vzgojiteljem Andrejem (28 let)

TH: *Že od prej vem, da imaš narejeno pedagoško fakulteto. To pomeni, da nisi ravno naenkrat pristal v tem poklicu. Kako si se odločil za njega?*

ANDREJ: V bistvu imam narejeno srednjo šolo tehnične smeri, elektro. V tem poklicu sem tudi tri leta delal, ampak nekako ni bilo to to... Tako da sem se potem odločil za pedagoško fakulteto. Težko bi znal točno povedati razloge, čeprav sem o tem že večkrat razmišljal. Pač pot je tako nanesla. Hotel sem imeti bolj tako dinamično službo, malo bolj živo, bolj z ljudmi. To je ena izmed takšnih služb. Otroke sem imel vedno rad, tako da sem se odločil za študij predšolske vzgoje, in nekje proti koncu študija sem se zaposlil v vrtcu.

TH: *Tako da je čisto tvoja odločitev...*

ANDREJ: Moja odločitev, ja.

TH: *Kako pa so to sprejeli starši, kolegi?*

ANDREJ: Mogoče malo z začudenjem, ja. Mogoče niso prav razumeli... kaj pa vem...

Tudi starši, mama je sprejela v redu, oče pa je malo bolj tradicionalen in je imel pomisleke... ampak potem, recimo, že ko sem imel prakso tukaj v bližini (obvezno prakso), je slišal različne pozitivne odzive in mu je počasi postalo kar všeč. Drugače pa, ja, so se ljudje malo čudili. Tudi staršem otrok, na primer, na začetku ni bilo čisto jasno, kaj počnem v vrtcu. In tudi pri otrocih sem opazil, da niso nekateri fantje razumeli, da jaz na primer brišem mizo, se pravi, da zelo delijo vloge. To je recimo fantek tudi podprl z besedami: moj oči pa doma ne briše mize (zakaj jo pa ti, kot moški, brišeš?). Tako da sva s takratno sodelavko potem tudi namenoma eno knjigo izbrala, ki govori o delitvi vlog, da sva nekako približala otrokom nesmiselnost teh stereotipov.

In tudi letos, ko smo imeli osmi marec, ki ga sicer ne praznujemo več v takšni obliki, kot smo ga nekoč, ker ga zdaj malo drugače jemljemo, sem ga vzel jaz z vidika razbijanja stereotipov vlog moški – ženska, in smo tisti dan zamenjali igro. V skupini se ponavadi punčke bolj igrajo v koticu, fantje pa so bolj konstruktorji. In za tisti dan sem rekel, da bomo zamenjali igro, da se bodo fantje igrali tam. In fantje se nekako niso znašli, medtem ko punce so se pa čisto v redu znašle, so več fleksibilnosti pokazale kot fantje.

TH: *Dalje me zanima... Praviš, da si v poklicu vzgojitelja zaposlen že sedem let.*

ANDREJ: Ja.

TH: *Kaj pa za naprej nameravaš? Boš ostal tu?*

ANDREJ: Ja, nameravam tu ostati, sigurno. Imam v planu sicer še kakšne nadgraditve, ampak zaenkrat si tudi ustvarjam družino, tako da je zdaj to, bi rekel, prioriteto. Pričakujem drugega otroka, enega že imam, in tega nočem doma zamujati. Kar sem imel v mislih je, da bi šel nazaj na pedagoško, da bi svoje znanje še bolj podkrepil, samo to zahteva čas. Težko je usklajevati službo, družino in še šolo, tako da bo morala šola še malo počakati.

TH: *Dalje me zanima, kako se ti je uspelo vključiti v ta kolektiv, te jemljejo sodelavke kot čisto enakega ali si mogoče kdaj pa kdaj vseeno malo odrinjen iz kakšnih njihovih...*

ANDREJ: Mislim, da ne. Mislim, da sem bil že od začetka dobro sprejet v kolektiv. Da bi imel zaradi tega, ker sem moški, kakšno slabšo vlogo, ne. Kolegicam se prej zdi, da je spol zame in za moj položaj v vrtcu prednost. Čeprav realno gledano, jaz tukaj ne vidim argumentov, ampak dobro, če tako mislijo, v redu. Negativnih strani pa res ni.

TH: *Kaj pa s to vzgojiteljico, s katero sta skupaj v skupini, se v redu razumeta?*

ANDREJ: Ja, sigurno.

TH: *Ni bilo kakšnih konfliktov?*

ANDREJ: Ne, ni bilo nikoli konfliktov. Človek v tej službi itak...ena izmed tistih lastnosti, ki jih moraš imeti, je fleksibilnost glede odnosov. Ker če nisi sposoben vzdrževati takšnih dobrih odnosov, da ne podležeš vedno osebnim težnjam, da si pripravljen sodelovati...to je najpomembnejše.

Če ne znaš sodelovati, je vseeno, katerega spola si. Če nimaš te kvalitete, je težko v tem poklicu delovati.

TH: *No, hotela sem vprašati, če kdaj kakšni sodelavki slučajno ni bilo všeč, da bo s fantom vodila skupino?*

ANDREJ: Ne, ko sem začel recimo delati, mi je bil to sploh izziv in mislim, da sem bil tisto leto prav sprejet; mislim, da je bila vzgojiteljica zame prava za začetek. Začela sva res v sproščenem vzdušju delati in tudi otroci so to takoj začutili, tako da ni bilo problemov. Po tistem sem v bistvu vsako leto menjal sodelavko in moram reči, da zaenkrat nisem imel nobenih problemov s sodelovanjem.

TH: *Kaj pa recimo v skupini, si kdaj delita delo z otroki? So kakšne takšne tipične aktivnosti, ki jih opravljaš samo ti ali pa samo ona? Sicer si prej rekel, da se trudita izbrisati te različne vloge, ampak mogoče imaš kljub temu ti bolj kakšen šport "čez", ona pa mogoče kaj drugega...?*

ANDREJ: Ja, imam šport bolj čez, že zaradi tega, ker je to bolj moje področje, ampak ne bi pa imel tudi nič proti, če bi ga recimo ona imela. Drugače pa ni, da bi imela razdeljene vloge. Ker v bistvu oba človeka, ki sta v skupini, sta potrebna stoprocentno pedagoško in drugače, ker sicer preprosto ne funkcionira skupina tako, kot bi morala.

Ti moraš otrokom pokazati neko simbiozo pri delu, ker v bistvu ti njega učiš z zgledom. Če mu, kažeš, da je prav ta hierarhija, bo otrok ta vzorec prevzel. Ista je vloga družine, doma, to se močno odraža tudi pri otrocih, kjer imajo takšno močno delitev. Kjer pa že imajo takšne bolj demokratične odnose v družini, se pa tudi vidi. Tako da mislim da sva se s sodelavko pogovorila, od koga so katera področja bolj vidna, oziroma jih lažje opravlja, ali pa ima več idej mogoče na tistem področju in tisti pač dela tisto stvar.

TH: *Zdaj pa eno drugo področje: ko si prišel na to delovno mesto, če se spomniš, se ti zdi, da so ti dali mogoče malenkost prednosti pred kakšno kandidatko, zaradi tega, ker si fant?*

ANDREJ: Takrat, ko sem jaz prišel v ta vrtec... Ker jaz sem se hitro odločil, dobil sem tudi hitro odgovor nazaj. Poslal sem po vsej celjski regiji, dobil sem pa samo od tu pozitiven odgovor. Kolikor sem potem naknadno izvedel, se je ravno takrat v tem vrtcu pojavila ena bolniška in so imeli slučajno prosto mesto. In sem bil tudi zaradi tega poklican na razgovor.

Bil sem, mislim, da takrat tudi edini, ki je poslal prošnjo. Imel sem tudi izobrazbo ustreznosti, tako da... Ne bi rekel, no, ne vem. Mogoče je to moja osebna ocena, ampak mislim, da nisem zaradi spola nekih težkih privilegijev imel.

TH: *Kaj pa recimo za napredovanje v tem poklicu, imaš boljše ali slabše možnosti kot kolegice?*

ANDREJ: Iste. Iste.

Ti itak za napredovanje rabiš določene aktivnosti. Te aktivnosti se seštevajo.

Rabiš določene točke iz izobraževanj in točke iz dodatnih aktivnosti ob delu. In ko zbereš določeno število točk, v delovnem obdobju treh let, lahko zaprosiš na ministrstvu za to, za naslov oz. za naziv. Tako da, ni, da bi rekel... Imajo zelo ostra merila glede napredovanja.

TH: *Pa tebi napredovanje niti ni v interesu ali pač še nisi uspel...?*

ANDREJ: Ja, jaz sem uspel priti do te prve stopničke. Zdaj spet tečejo naslednja tri leta do naslednje stopničke, ampak v teh treh letih moram nekaj narediti, biti moram aktiven.

TH: *Torej, rekla sva, da kakšnih posebnih privilegijev nisi imel. Tudi recimo med izobraževanjem ne?*

ANDREJ: Ne vem, sej sam po sebi študij tako ne bi rekel da je bil hudo težek. Normalno, vsak študij je tak, da če se ne "vzameš zraven", ga ne moreš narediti. Če se pa "vzameš zraven", lahko pa vsakega narediš. Ne vem... To bi morala mogoče profesorje vprašati, ne vem... Mogoče, pri eni profesorici bi rekel, da je bil to vzrok za višjo oceno, da je zaradi tega mi dala višjo oceno. N splošno se pa lahko tudi obratno zgodi, da je kakšen profesor do fantov bolj strog, zato da ne mislijo, da bodo kar tako naredil z levo roko, samo zato ker so fantje. Na splošno je bila pa pozitivna klima na faksu do nas moških, s strani sošolk in s strani profesorjev.

TH: *Kaj pa obratno, da bi ti kdo hotel dati vedeti, da ne spadaš v ta poklic, kot fant?*

ANDREJ: Ne, to ne. Edino mogoče na teh sestankih kolektiva se težko navadijo, da je prisotna tudi moška oseba. Recimo na pedagoških konferencah. In potem vse naslavljajo samo na ženski spol. To pa poudarjam že vsa ta leta, tako da zdaj se bodo počasi že navadili.

TH: *Kaj se ti zdi, kaj je glavni razlog, da je tako malo moških vzgojiteljev pri nas?*

ANDREJ: Verjetno je to v glavnem posledica vrednot, ki vladajo v naši kulturi. Spet stereotipi vlog. Moški ne paše k tem poklicem, ne? Za našo kulturo gledano. Prihodnost za moškega se ne vidi kot delo z otroki. To nekako ni "normalno", bi rekel, čeprav v resnici je normalno. Ampak vseeno se moški tega mogoče bojijo malo. Tega: nisem ženska, da bi to opravljal. Moški ego ima svoje strahove. Po drugi strani pa tudi zdaj, ko smo usmerjeni bolj k pridobivanju materialnih dobrin, ta služba ni... ni v tej smeri.

TH: *Kaj misliš, da prevladuje: stereotipna prepričanja glede spolov, da je to pač delo za ženske, ali misliš, da je bolj odločilen ta finančni element? Moški naj bi pač bolj kariero delal in tako...*

ANDREJ: Mislim, da se meša to vse skupaj. Pa mogoče niti niso navajeni moški, da bi na ta način doživljali svojo kariero in svoje delo. Preprosto ne pomislijo na to, okolica jim ne da dovolj vzpodbud v to smer. To je vzgoja, to so mediji, pa tudi splošno prepričanje. Zdaj če bi se v družbi pokazalo kot pozitivno, da moški opravljajo poklic vzgojitelja, mislim, da bi se dosti več moških za to odločilo. No, pa mogoče bi morali potem tudi malo plače spremeniti. Ker to je pa tudi pomemben dejavnik. Saj plača ni tako zelo slaba, ampak vseeno pa ni tisto, da bi lahko tu naredil kariero in finančno sigurnost.

TH: *Čisto za konec: na kakšen način misliš da bi večja prisotnost moških vplivala na vzgojo otrok v vrtcih? Misliš, da bi to imelo dober vpliv? In zakaj?*

ANDREJ: Ja, dober vpliv bi to sigurno imelo, čisto iz realnih razlogov, čisto iz naravnih razlogov: ker če sta v skupini recimo moški in ženska...v bistvu je to čisto naravno, biološko. Družina so moški, ženska in otroci. To je čista primerjava družine. Sploh v našem času, ko imajo družine zelo malo časa

za sebe, pa še če upoštevamo kariero, imajo potem otroci samo enega starša, in ponavadi je tisti starš mama. In s tega vidika otroci vsaj v vrtcu spoznajo moško vlogo. Čeprav zdaj je tako: ne tisto tradicionalno moško vlogo, ampak... jaz bi rekel normalno moško vlogo.